

OROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIEŇČÍK.

Roč. XI.

Turč. Sv. Martin, 30. apríla 1880.

Číslo 4.

Lalija.

Poveš od *Vajanského*.

(Pokračovanie.)

III.

Na krakovanskom námestí, plávajúcom v mori blata a špiny stál Ľudovít Branský s richtárom a boženkom polosedliackeho tohoto mestečka. Mal s nimi úradné povinnosti a po odbavení týchto shováral sa jako obyčajne s dobrými tymito ľuďmi, vždy poučujúc a karhajúc.

„Pane richtár, toto blato na vašom námestí nerobí vám a vašej obci žiadnu česť, a predsa by sa dalo tak ľahko odstrániť. Vidíte v Žulíne, tom biednom hniezde netrpíme niččo podobného. Po dlhých námahách podarilo sa mi občanov našich priučiť poriadku. Hnojné jamy majú zavreté a z dvorov nevyteká taký kal, jako hen z vašich dvorov! Dážď vynáša u vás pravé roľnícke poklady, ktoré u vzdelaných národov draho platia, tu ale iba čo po mestečku pravý pekelný smrad rozširujú.“

„Hja, keď to u nás nejde, pane správca! U vás máte číru sedlač, tá dá si riecť! Ale u nás vám je každý múdry. No a odtedy, čo tá zástava z väže veje;“ hovoril richtár a pokukával smerom ku kostolu, z ktorého plachom obitej väže visely bezbarevné cafrangy bývalej slukom a dáždom rozrušenej, zástavy, „odtedy jakoby čert vliezol do každého. O posluhu ani reči, lebo, však vraj prišiel sabačák po telegrafe z Pešti.“

„Táto výhovorka neplatí, moji drahí! Keď presvedčíte vašich spoluobčanov o dobrom ovocí poriadku, nuž oni vzdor tej hlúpej zástave a toho sabačáku, sami pôjdu dobrou stezkou. Keď nechcú, musia byť prinútení.“

„Kto jich prinúti, keď vrchnosť na nič nedbá!“

„Vy, ktorí dobre chcete.“

„Nevládžeme.“

„Vládžete. Hľa, tamtú cestu, ktorá vedie do Zápolia. Po oboch bokoch vidíte trávnik na dve stopy šire. Načo to leží tak večným úhorom! Prečo nevysadíte slivone z oboch bokov cesty. Sprobujte. Ja vám darujem niekoľko štepov; vysaďte jich. Keď sa prijmu, poukážte susedovi na vaše dielo. Snáď dobrý príklad znieti v ňom dobrý cit a on vysadí zas kúštek. Museli by tí ľudia byť z kameňa, keby sa nedali rozkolimbať! Načo vydržiavate dobytčie trhy tu v prostred meste! Nieto tam na záhumný príhodný priestor. To môžete vykonať, to nenie nič ťažkého. Na Záplave videl som celé role zničené lejákmi. Tam kde bola vlni dosť úrodná niva, ziva na človeka suchá prepašť výmoľu, rastúceho z roka na rok a tvoriaceho vždy nové ramená. Hľa, a jak ľahko bolo by tomu predísť. Každá brázda, (keď sa už bez nich neviete zaobísť) musí byť na každých dvadsať krokov prebitá mocnými kolcami, prepletenými vrbovým prútím, najmä

tam, kde má roľa spád po zdlžke brázdy. Lejak príjde, prešumí brázdou, ale nevyorie jarček, zárodok to potomného výmoľu. Počnite vy a dajte príklad! Nečakajte, dobrí moji, nič od vrchnosti! Vy si budzte sami dobrodincami.“

„Pekne to ráčite vykladať,“ ozval sa šedivý boženík v polomeštianskom a polosedliackom rúchu, „ale jedno zabúdate, a to je závišť. Závišť panuje, a najmä na zemi. Náš človek je zemehladný. Od samej závišti nehľadí na všeobecné dobré. On by aj zadebnil brázdou kolkami a prútím, ale ho mrzí, žeby mal z toho osov aj súseď pod ním, a to je veľká vec!“

„Aj to sa dá premôcť, keď dokážete vašim spolumešťanom, že vzájomná podpora všetkým i jednotlivým osoží! U mňa v Žulíne je všetkého pädesiat chalúp sedliackych a dvadsať domkárskeho, a predsa tí ľudia kupujú ku pr. mnohé potrebné tovary všetci naraz u jedného statočného kupca! Či je k tomu treba tak veľký rozum? Odkúpili si od nášho panstva právo regálne a držia si v obecnej krčme svoje laené a dobré víno! Či k tomu treba také kapitále? Icig Pereles, ktorý tak počal bohatnúť pred mojím príchodom, sťahuje sa ďalej do hôr, kde je ešte ľud hlúpejší! Nuž tak, ja bych ho sem k vám poslal.“

„Ďakujeme,“ zasmial sa richtár, „z toho tovaru máme až priveľa!“

„Vy a vaša hlúposť volá sem takéto pliahy. Hľa, jaký dom si vybuďoval Abraham Diamant! Stojí na troch sedliackych intravilánoch!“

„No, Diamant má aj panských peňazí dost,“ preriekol boženík, „dobře ten vie obročiť aj tých múdrych.“

„A preto teda len smelo tomu úžerníkovi do hrtana! Len ta sa, ta sa! Divím sa vám, boženku, že dúchate cudziu kašu, keď je tá vaša tak horúca! Tam máte Vidany, dedinu tak dobre obdarenú pôdou, ba i vínohradmi! Povedzte mi, či polovička občanov nenádeníci tomu Diamantovi? Nenie to hrozné a smutné!“

Branský sa zamyslel a jeho spolubesedníci tukali lieskovými palicami melancholicky do zeme. V tom zarachotil kočiar. Branský poznal povoz Záhajského. Naozaj sedel jeho známy na húpavých polštároch hintova, oči

majúc upreté pred seba, jako by ani nikoho nespozoroval ani spozorovať nechcel. Voz zatiahol pred byt Abrahama Diamanta. Záhajský lenivo liezol z voza a zmizol v bráne domu.

Branský zavrtel hlavou a odoberúc sa od súsedov, ťašiel na hostinec, kde bol nechal svojho koňa. Vchod do hostinca bola, temná brána, jejžto dlážka napriek suchému počasiu pokrytá bola mokradou a hnusobou. Na pravo viedly dvere s nápisom „Extra-Zimmer,“ na ľavo dvere bez nápisu do obyčajnej izby. Branský vstúpil do „Extra-Zimmer-e,“ na prahu ho už zarazil kyslastý, mefitický zápach, ktorý budí nevdojak v človeku závrat. Známy to zápach, a podivno, v každej židovskej krčme ten istý, jako by si ho páni krčmári všetci od jednej, smrad dorábajúcej, firmy objednávali.

V izbe našiel okrem zápachu aj hostinskú v červenom ručníku, zapätom až po nos. Kázal si doniesť vína. Na stole byly omrvinky z chleba, šupy z vireštle a špinavé nože. Na tanierku pásly sa muchy na kúske tvarohu. Hostinská priniesla so vzdychom žiadané víno a počala holou rukou utierať stôl. Branský sa odvrátil a pozeral začadeným oblokom von na dvor, preplnený husiami, sliepkami a tou najgrandióznejšou nešvárou. Zle obielené múry pobočných stavísk ostriekane byly vysoko blatom. Pod kôľňou, stojacou na štvorhranných kamených stĺpoch, byly dva vozy, po nichžto sa prechádzaly zvedavé kury.

„Ktože vyháďže kal z našich augiašovskych mašťal,“ pomyslel si Branský hlboko zadumaný, „a práve jako vyzerá celý tento náš život na svojom površí, tak hnusný je on v hlbine, vnútri, v dušiach a srdciach lahtikárskeho sveta! Čo chcem mať väčší kal, jako je dom Záhajského. Je to bahno, bárs brehy jeho obrúbené sú mramorovými schodami. A nad tým bahnom kolíše svoj biely kvet lalija! Jak dlho biely?“

Branský sa ztriasol. Víno nevypil, ale vyjdúc na dvor, volal na podomka, aby mu vyviedol z mašťale sívka.

Vyšinul sa na koňa a ukloniac svoju peknohrdú postavu cez úzky kruh brány, jazdil na ulicu. V poli, v svobodnom poli tiahla jakási voľnosť do jeho duše. Chcel ísť rovno do Žu-

lina. Tam, kde sa cesta rozchádzala k letohradu Záhajského, zadržal koňa a chvíľu premýšľal. Konečne popustil sivkovi úzly — ten zalomil svoj štíhly krk a letel rovno k letohradu.

„Buď si,“ pošeptal Branský. Jeho pekná plná brada voľne viala veťrom.

V zahradnom letníku našiel Branský malú spoločnosť. Barónka Perlingová sedela v prúťovom kresle, vo vlasách červenú stuhu s briliantmi. Vedľa nej zaneprázdnená bola Anna ručnou prácou. Pracovala lenivo, jakoby z obyčaja. Masloň stál v rohu búdky, oblečený v biele, tak zvané porcellánové šaty. Všetko bolo na ňom biele, iba vysoké leštené boty blyskaly sa čiernou farbou. On bol zaľúbený do svojich číziem, aspoň hádzal na ne zaľúbené pohľady. V kútiku na pletenom fauteli sedel Haštala a žmurkal ospale malými očkami.

Branský sa nemo uklonil spoločnosti a sadol na kunštovne hľatený peň orecha, ktorý slúžil za stoličku. Živý rozhovor, šumiaci búdkou sa zarazil. Nastala tichosť. Avšak Masloň nemohol dlho mlčať.

„Kedy že sa navráti Pišta z Pešti?“ pýtal sa Branského svojím rozviazaným tónom. Pod menom „Pišta“ myslel grófa Žulinského. Takéto dôverné pomenovanie malo dokazovať, že pán slúžny patrí do tej triedy, do ktorej „Pišta.“ On vôbec rád hádzal s krstnými menami kavalírov, známych mu sotva po mene, chcúc takto prinútiť poslucháčov k viere, že je on varený pečeny v magnátskych kruhoch. Pod „Gyulom“ rozumel sa musel Andrássy, pod „Frici“ daktory Eszterházy a pod „Piroska“ tá lebo onná vysoko-aristokratická dáma.

„Koho ráčite myslieť pod „Pistom!“ pýtal sa ticho Branský.

„Nuž kohože iného jako Žulinského! Mne je jeho spoločnosť veľmi vítaná, a on sám ma veľmi rád vidí. On tak rečeno na mne visel v Pešti, ani kroka bezo mňa! Hjah, byly to časy! Tu človek nemilobohu zdrevenie v týchto kútoch ľudni a Bohom zabudnutých. Veľký svet bol mojim elementom! Psi, dostihy, honby na líšky, strelba do terča, duelle — vôbec šport! Zaň horím — ale, bože mój, tunajší

bočkoroši nemajú ani smyslu pre veľkolepú ušlachtilú zábavu.“

„Ach, veľký svet!“ vzdychla barónka melancholicky, zahľadiac sa na zelený strop letníka. „Celý šíry svet stojí pred človekom so všetkými rozkošiami a núka: vztiahni ruku, ber, chváč zo sladkostí mojích. A propos — šport! Niet krajšieho športu, jako sanica v Petrohrade! Široká, jednotvárna dial, hladká jako sklo — ty cez ňu letíš na trojke jako vetor, nie jako vetor, pred kriedlami vetra uháňa tvoja trojka. Zvonce veselo cvendžia, svieži zimný vzduch plní ti pľúce silou a ohňom. Lahká priliehajúca bundica udržuje telo v súmernej teplote. Niet — páni moji, niet vyššieho športu!“

Perlingová hovorila oprávnene o športe. Niet toho europejského veľmesta, v ktorého vysokých kruhoch nebola by sa pohybovala ešte pred sňatkom s barónom, ale pod jeho protekciou. Čo Masloň, len tak vraviac, zpoza plota videl, to ona všetko využila až do dna. Po sňatku utiahol sa barón na svoje statky, kde tíško zomrel, a ona už málo kedy navštevovala kruhy, v ktorých niekedy bola tak udomáčená, ale ktoré sa jej stávaly zo dňa na deň cudzejšími. Konečne zostala celkom sedieť v Prachove.

Masloň sprevádzal s veľkou pozornosťou slová skúsenej barónky, aby dľa nich mohol inde pravdepodobne ľhať o petrohradskej sanici. Branský sa usmieval spokojne, rád, že nemusí odpovedať na otázku Masloňovu. Anna pozrela na Haštala a ľahko zívla. Na toho človeka nebolo možno pozreť bez zívnutia — tak na ňom, v ňom a okolo neho všetko spalo. Mier objímal hermeticky tohoto podivného smrťelníka, ktorý ale napriek tomu vždy musel mať spoločnosť, ktorej slúžil viac, jako dajaké zvyklé náradie, nežli čo člen. Samota bola jeho smrťou, on sa ničoho tak nevystríhal, jako samoty. Nepracoval nič, ale zhola nič, a predsa nemal nikdy dlhej chvíle. Keď všetko sa nudilo, on bol ticho-natešený, spokojný a sladko-ospalý. Možno riečť, ten človek sa už narodil jako pensionista.

„Mám výhľady vidieť svet,“ poznamenal Masloň, šibkajúc prúťikom po svojich blyskavých lakovaných čizmách. „Gyula mi slúbil

miesto pri doktorom vyslanstve, jakonáhle zväzujeme a dostaneme svoje ministerium.“

„Snáď vás pošlú na ostrov Madagaskar,“ pohodila ľahko Anna, odložiac ručnú prácu. Jej bolo priveľa chvastúnstva v rečiach Masloňových.

„Ach, tam hneď volia ľudí za kráľov,“ riekol Branský, „a pán slúžny môže za príkladom Beňovského, ktorého krajanom je, jestli sa nemýlim, nosiť ešte madagaškarskú korunu!“

„A učiť ludozrúťov športu,“ doložila Anna so smiechom.

„Vaše rameno, pane slúžny,“ zavolala barónka nervozne a pozdvihla sa zo svojho sedliska? Masloň bol galantný človek; náhla žiadosť barónky bola mu rozkazom, tak že utajil v sebe brytkú odpoveď. Jeho vnútornosť ale zažala sa v tom okamžení zášťou proti Branskému. Chceli ho urobiť smiešnym! Toto je neodpuštitelné obrazenie! Barónka sa zavesila do ramena Masloňovho a odišla do izby. Masloň ju doprevádzal ztadiaľ až k vozu, ktorý stál pohotove. Bozkal jej ruku a chcel nazpak k spoločnosti. Barónka pokynula rukou, aby sadol k nej. Nemôhol odporovať. Elegantne sa vyšinul na stupaja sadol vedľa dámy do podušiek hintova. Kočič praskol do koní a povoz letel jako blesk do Prachova.

„Jako ho uchytila,“ smiala sa Anna, „a letí ani šarkan s dajakou zajatou kňažnou! Ale dobre urobila! Masloňove oči sa blýskaly divým ohňom pre ten môj Madagaskar, a bála som sa, že keď ste sa vy zamiešali, pane správca, on svoj hnev, mnou vzbudený, na vašu adresu vypustí.“

„Ja som sa tomu ani nechcel vyhnúť, lebo som presvedčený, že raz vypukne medzi mnou a ním kríza; prajem si, aby čím skôr vypukla. Mne je ten človek tak odporný, že cítim v jeho prítomnosti tajný jed rozlievať sa útrobnami, a viem, že i on podobne cíti v mojej spoločnosti. My sme veľmi antipatické natyry a náhoda nás veľmi často spojuje. Raz to vypáli ani pušný prach, a jeden z nás vyletí do vzduchu.“

„Ktože by bol taký nesnášanlivý! Pozrite na pána Haštala a berte si z neho príklad! Či sa ten s nekým povadí?“

„Hm, hm,“ zamrmlal Haštala a uprel príjemno svoje ospalé očka na svieži obličaj krásnej Anny. On hovorieval, že on tým „hm“ hlbšie myšlienky vysloví, jako mnohý spisovateľ celými bachantami.

„Tu nie vôľa lebo nevôľa,“ pokračoval Branský a pohladil rukou svoju bradu, „tu je jakási nemateriálna sila, ktorá nás dvoch k srážke núti! Neverím na tušenia, rád myslím reálne, ale tu sa nemôžem sprostíť predtuchy, že jedneho dňa karambolujem s týmto pánom v rozhodnej, vážnej záležitosti.“

„Teda ste mojím nepriateľom, pane Branský, lebo vedzte, že mám Masloňa od srdca rada, skoro jako sestra.“

„Hm, hm,“ poznamenal Haštala.

„Nie som povolaný kritizovať vášho srdca sesterské city, slečna Anna, ale pripravujem vás po predku na možnosť sporu, ktorý ľahko vypuknúť môže vo vašej prítomnosti.“

„Ba nie jako sestra,“ pokračovala Anna s úsmevom, „ináč rada vidím Masloňa, tak jako . . .“

„Hm, hm,“ poznamenal po tisku tichý Haštala.

„Jako sestrenica! Viete, to vám je veľmi zvláštny pomer medzi sestrenicami a bratrančí. Jestli len kolko tolko harmonisujú vekom a náklonnosťami, vyvíňuje sa medzi nimi polosesterstvo a polo-milenstvo (tieto slová som sama vynasla, teda nekritisovať.) Nuž tak asi cítim proti Masloňovi. Preto bych veľmi nerada videla môjho vrabca v spárach takého skalného sokola, jako ste vy negalantný, pane správca.“

„Nákaza sa chytá,“ pomyslel si Branský a uprel zraky do piesku. Anna stopkou svojho slučníka ryla v piesku všelijaké figúry a litery. Veľmi kunštovné M móhol Ludevít celkom dobre rozoznať.

Haštala zakašlal suchým lenivým kašlom a vstal veľmi vážne a pomaly zo svojho stolca.

„Moje najponíženejšie služby,“ riekol tiahlo v tvrdom nárečí stredného Slovenska a šiel preč. Anna sa zasmiala.

„Bóže moj, k čomu je takýto človek na svete! Jeho celá činnosť pozostáva v dýchaní. On tak žije, jako tamto ten veľký hríb na starom pni z orecha, čo tvorí vaše sedlisko.

Istý ústroj je v jeho vnútri, ale on sám má len jednu vlastnosť, to jest, že jestvuje. „Jestvujem“ a koniec.“

„Možno predať, že je v ňom viac mravnej hĺbkky, jako vo všetkých porcellánových pagódach nášho zvetreného času,“ povedal hlbokým hlasom Ludevít a jeho pekná, markantná hlava klesla níž.

„Jestli je hĺbkou „nič,“ jestli je krásou celkovitá nepohyblivosť, jestli je múdrosťou sen s otvorenými očami, vtedy máte pravdu, že Haštal je hlboká studňa múdrosti, ideal krásy a vzor všetkej ľudskej dokonalosti!“

„To som nechcel rieknúť. Vo svete sa všetko musí brať pomerne. Tancujúci a večne z nohy na nohu prestupujúci Masloň, váš volený bratranec po duchu, je živá lož v brilantnom vydaní. Na ňom je všetko lož. Jeho politické a národné credo je lož, lebo pochádza z Vrbového a chce byť Maďarom. Chce byť aristokratom a je ten najplebejskejší exemplár dedinského šviháka. Chce byť rovným s boháčmi a márotnatníkmi, a žije zo zderstva na kopaničiároch a polo-žobrákoch páchaného. Má na sebe magnátsku rovnošatu, za ktorú by sa nemusel hanbiť zástavník koruny uhorskej a je celý v klepetách Abrahama Diamanta. Dvorí vám a považuje vás za prostú dedinskú pannu. Lichotí Záhajskému a myslí už, jako ho má zradiť pri nastávajúcej volbe podžupana. Drží sa za priateľa Žulinského a tento ho považuje za svojho dobrovoľného lokaja. Zdá sa zdravým a silným, a je vnútri práchnivý a málomocný. Zdá sa byť vzdelaným a je vnútri prázdny orech. Chce hovoriť v štyroch rečiach a nezná ani jednu. Služe správcom svojho okresu a je nemocným tyranom. Chce byť patriotom a je ranou na tele vlasti. Chce byť elegantom a z každej lakovanej čizmy trčí mu chomáč slamy. Chce byť duchaplným a z každého slova trčí hlúposť. Chce byť zkuseným a každé slovo prezradzuje celú ľahkomyselne prežitú aeru pochabosti, bezmyslienkovosti a všetkého neladu. A on je vašim voleným bratrancom.“

Anna ztísla svoje krásne perlisté zúbky. Rumeň vystúpil do jej krásneho obličaja a zbarvil celú tvár až po sluchy svojou purpurovou barvou.

„A ja ho milujem!“ preriekla v najväčšom rozčúlení! Že nehovorila pravdu, bola si hlboko povedomá. Ale hrozná charakteristika Branského vyvolala v duši devinej nepochopiteľný vzdor. Ona len tak blčala nenávisťou proti mužovi, ktorý sa opovážil jeden z najvynikajúcejších zjavov tej spoločnosti, ktorej ona bola údom, takýmto nemilosrdným spôsobom kritisovať. A práve, že cítila jak trefne hovorí tento muž, jak sa z jeho kritiky mnohé môže aj na ňu poťahovať, na ňu, odovzdanú celkom do prúdu masloňovského pochopenia sveta, búril v nej nepokoj, hnev a hlbokú srditosť na smelca, opováživšieho sa dvíhať tajnú rúsku ničoty, prepychu a lži, v ktorej plávalo celé spoločenstvo okružujúce Annu.

„Kto vám bráni, slečno, vašu lásku?“ hovoril hlbokým hlasom Ludevít, „vy ste samostatná potiaľ, pokiaľ vám vašu samostatnosť neohraničí váš tútor.“

„Asnáď chcete aj na ujčeka rozšíriť svoju prednášku o lži?“

„Nemienim hovoriť o vašich blízkych. Jestli je vám ale nemilý môj hlas, tomu ľahko odpomôžeme.“ Branský vstal zo svojho pňa a chcel ísť.

„No no, len nie tak ohnive, pane kritik! Chcela som vám dať cítiť, že vy ste misantrop a pessimista, krivo a zlostne hladiaci na svet. Nie som si povedomá zlého. Prečo teda vrháte jedovaté strely po tom, čo mňa denne okružuje? Som, jako vidíte, mladá, prostopašná; rada žijem, rada sa veselím. Ja nemôžem smútiť. Plakávam síce niekdy, zriedka, ale len vtedy, keď som zmorená, vystatá i slabá od veselého života. Nevdojak mi hrknú do oču slzy. Ale skoro na to sa zase smejem. Bláznivé slzy, a týchto bláznivých slz ste vy pôvodcom. Áno, poviem vám to zrovna, vy ste pôvodcom týchto slz. Keď na vás myslím po pretancovanej noci, vždy mi je tesno okolo srdca. Nevieť prečo. Keď neprídete za týdeň, vtedy po vás túžim, ale si nemyslíte, že od srdca, lebo z dajakej náklonnosti. Oj nie. Niekdy, keď tak cítim celú silu svojho zdravia, svojho šťastia, utrhnem z ruže trň a bodnem si do prsta, abych mohla cítiť bolesť. Túha po bóli mňa zachytí. Tak je to aj s nami. Keď sa nasýtím kandisom

sladkých rečí, pochlebenstvom našich kavalírov — vtedy nevojak zatúžim po trní vašich zlobných rečí, vašich asketických poznámok a, odpusťte, vašej otvorenej hrubosti. Dnes som náležite pocítila pichlavý bôl váš, vy ružové trnie!“

„Nevedel som to. Nechcem viacej byť prostriedkom vašej askesy. Mňa k vám púta dávna známosť. Ja som vás od detinstva poznal, poznal vašu matku, vášho otca. Mal som sa stať aj vašim tátorom; toto prekazil niekto — lež čo po tom. Ja bych chcel niečo byť pre vás. Vy mňa ale odstrkáte, a ste v úplnom práve. Dovoľte, abych aj ja použil svojho práva — a vzdialil sa.“

Zahrkotal kočiar, zastal pred schodami, vedúcimi k zvýšenému letohradu. Z voza vystúpil pomaly pán Záhajský a šiel hore schodami. Jeho tvár bola v tichom stave, jako nezvlúnené more — toto prirovnanie je natoľko verné, nakoľko Záhajského oči boli dve čiernolesklé hlbiny. Anna mu bezala oproti. Branský vystúpil z letníka a zostal stáť pred dvermi, obrúbenými divokým viničom a chmelom.

Záhajský vytiahol z vaku skvelú bonbonieru a podal Anne. Jeho starý zvyk bol, neprihádzat nikdy bez daru. Anna mala detinskú radosť a premenila sa celkom na decko. V obluku letohradu zjavila sa buclatá tvár panny Apollonie Skalky — tiež v očakávaní darov, trebars nie tak nevinných. Apollonia ani nikdy nezanechávala dom Záhajského, nosila sa jako princezna a viedla v domácnosti veľké slovo. Záhajský vedel tak vec zariadiť, že Anna Bysterská sa nikdy neschádzala s Apolloniou, iba keď bola veľká spoločnosť pohromade. Dal tej poslednej vlastný a osobitný povoz, osobitnú obsluhu a osobitné kriedlo domu na obývanie.

Záhajský kráčal rovno k Branskému.

„Nechaj nás,“ obrátil sa k Anne, „máme úradné veci medzi sebou.“ Anna odišla do vinice. Sadla hore vo filagorii a hľadela zamysleno, temno do hôr.

„Vystupujem jako kandidát na podžupan-
ský úrad.“ počal Záhajský, melancholicky hľadiac pred seba, „a vieš, že rád prevediem, čo cheem.“

„Vtedy máš na mne protivníka,“ odpovedal sucho Branský, „a to mi nebudeš mať za zlé, keď dobre vieš, že môj gróf na ten samý úrad ašpiruje. Myslím, že to nepomúti náš dosavadný priateľský pomer.“

„Ba pomútilo by,“ hovoril Záhajský a sadol na drevený stolec v letníku. „Ale ty budeš za mňa.“

„Jako je to možné?“

„To byť musí!“

„Nerozumiem fa.“

„Porozumieš.“

Oba mužovia zatíchlí. Branskému išla hlava kol do kola. Nikdy ešte nepočul hovoriť Záhajského tak určite a prísne.

„Závisí od toho môj život, šťastie mojej sverenky Anny Bysterskej a konečne i tvoj život. Vol.“

„Nemôžem voliť, zakiaľ neviem príčiny a pohnútky. Dobre vieš, že nie som muž, ktorý by sa dal terrorisovať. Len vážne dôvody sú podnetom mojich jednaní. Vážim si tvoj veľký rozum, ale rozkazovať nebudeš chcel mne, ktorý som samostatný muž, nezlomnej vôle.“

„Ty odhovoriš Žulinského od kandidovania.“

„Nemám k tomu práva, moci, ba ani vôle.“

„Ani keď fa vrúčne o to prosím?“

„Nie!“

„Vieš, že ja u Žulinského veľa platím?“

„Viem, a preto sa dívím, prečo sám nepaktuješ s ním, ale nakladáš nemožné veci jeho úradníkovi?“

„Mám k tomu závažné príčiny.“

„Chcel bych jich znaf.“

„Neskôr.“

„Teda do videnia, až po to „neskôr.“ Branský podal priateľovi ruku a tašiel do stajne. Vyšvihol sa s mládeneckou rezkostí na svojho sivku a letel do Žulína.

Záhajský hľadela za ním temno! Znal ľudí, znal náruživosti, znal srdcia ľudské lepšie jako kto iný.

„A predsa mi budeš kortešom!“ zamrmlal pod svoj čierny fúz a šiel do svojho kabinetu.

Na večer sa zase schádzali hostia z blízka i z ďaleka. Prišiel podžupan, prišiel nemecký, tu v blízkosti zakúpený statkár, prišli drobní

komposessori z Krakovian a okolia. Anna ale zúrila zase orgia, tieklo šampaňské a šudala odkázať, že je nemocná, sadla za písací mela hudba.

(Pokračovanie nasleduje.)

Videnie.

Kam ma to vedieš, jasný genij môj?
Na týchto nivách desný zúrili boj!
Strašný to luna osvecuje kraj,
Preklnutý a vyvrátený raj.

Hrozný tu rachot musel zúriť diel,
Ohňochrliacich divý praskot striel;
Bo kam len kročíš, posiata pôda
Hrozne rumami šťastia národa.

Zpoza chmár dere sa von lunny svit.
Hah! jak úžasný osvecuje vid.
Pozri, belduch môj, aké to krásne
Runy palácov ligotné, jasné.

Veď jejich skvelosť, jejich žiarenie
Krajšie než jasných krištálov rdenie —
Ako čoby tých rumov kleslé zdi
Neboly zo skál, ale z ľudstva cti.

Oh, ako zúriť, ako klnúť vám,
Čo ste mierili kusy zhubno tam.
Jak tie paláce musely sa skvieť,
Jak okrášľovať, zdobiť biely svet!

Tebe sa svatě slzy v očiach dmú
A videls' klesať Hierosolymu,
Videls' Atheny, Volin, Arkonu
A leješ slzu, slzu tak bóľnu.

Nechaj i mňa sa, nechaj vyslziť,
Neznám od rumov tých sa odlúčiť.
Preč' vás, paláce pred mocou strely
Hruďi všech ľudí, preč' nezastrely?

Krásne sa v rumoch Parthenon vznáša,
Krásne Palmyra v púšti sa jasá;
Lež tieto rumy tak sa znajú skvieť
Jasne, velebne, svetlosť nad ne niet!

Ty vravíš: chrámy že to osvety
Boly a z vďačných za ňu obetí
Bol vyzdvižený jejich všetok múr,
Jasnejšia gemma ¹⁾ nežli Cohi Noor. ²⁾

Ale preč' nutno? Oh, kam ma vedieš?
Hah, zahyň zrak môj biedny, čo to zrieš!
Kam ma to vedieš na pút belduch môj?
Ah, tu strašlivý, hrozný zúril boj!

Na zemi v prachu, aké to krásne,
Sfa čoby z nebies hviezdíčky jasné,
Zlaté, ligotné zronené boly,
Ležia ubité bládé mrtvoly.

Bladosť jich, niet tá svetlosť mramora,
Krv jich najkrajšia purpuro-zora,
Jasavé telá jich zlatohmota,
Ležia ubité a bez života.

Zbroj zlatá pri nich, čo nemorila,
I plukov jejich drahá presila
Kde podmanila, nebola vrahom.
Nie ubijcom, lež slasťou a blahom.

Hah, válko desná, krvozraký boj,
Počuj lutico pekla, priekln môj;
Za tie obete, čo si tu žala,
Čuj priekln, aký si neslyšala!...

... Hróza, genie! Ty mi brániš kľiať?
Nie válka, vravíš, je tých mrtvol kat?
Čestné vojsk zbroje, by zlomily sa,
Než takou vraždou by zprznily sa.

Nie telá, v prachu to bez života.
Nie hlina zbitá, tá zlatohmota;
Tu války krutej najdivšia sila
Ani najmieň by neurazila.

Nechže by strely daždom prášaly,
Nechže by rady rekov klesaly,
Tá by nad pole smrti krvavé
Švihla perute voľno v oslave.

A kov na guľu by sa nenašiel,
Čo by jedného z tých usmrtiť chcel,
Čo ležia mrtvo tu na pažiti,
Nie mrtvoly, lež — duchovia zbití!

Všetci, čo by v tých palácoch milý
Osvety nápoj živiaci pili,
Už ležia mrtvo tu na pažiti,
Nie mrtvoly, lež duchovia zbití.

Nie válka, v válke bojuje sila,
So silou smelo jich poškrtila,
Ale hnijúci dochnúci trupel
Paru jich, vraždou si predĺžiť chcel,

¹⁾ Drahokam. — ²⁾ Čítaj: Núr.

Zboriac paláce, čo sa tak skvely,
 Jichž by nedotkly nikdy sa strely;
 Veď bojovník zná cievu skôr povzniesť
 Na vlastné čelo, než na jasnú česť.

A ctou paláce tie sa jasaly,
 Ludstva česť, k čomu zdvížené stály,
 Ludstva česť, z čoho bol jich jasný múr,
 Jasnejšia gemma, nežli Cobi Noor.

Padly. Hruža to vidieť a nemať,
 Čím by mohla hrud' nečín ten prekliat', —
 A v nemom bóli nečín hrozny zrieť.
 Keď nadeň nad sám väčšej kľiatby niet.

D. Z. Lauček.

Moc prírody.

Obrázky zo života.

(Dokončenie.)

X.

U Dolských nastal vskutku nový život, grófsky život. Deň po deň obletoval si mladý Aurel vókol svojej Magdy, deň po deň vozili sa spolu na jeho bríčke. Magda držala liace a pohánala kone, Aurel sedel za ňou, jakoby len jej sluhom bol. Tak lahodne vedel on obcovať so všetkými v dome, že nie len dcéra a jej rodičia, ale ešte aj celá čelaď za ním rojčila. On sa vedel do tónu tých ľudí hodiť, vedel každému niečo príjemného a pochlebneho povedať.

Magduška bola v siedmom nebi, bola vo vytržení. Tie najsmelšie jej túžby, sny a nádeje mali sa v krátkom čase uskutočniť. Dievčence, ktoré ju na bríčke s Aurelom každodenne vozil sa vídaly, skutočne umkly; nespievaly viac o nej pesničky, lebo tušily, že jich šťastie Magdy základne zahanbí.

Už bol blízky deň oddávok. Viktor i Aurel, oba grófi, mali plné ruky práce. Prask a konkurs vznášal sa jim nad hlavou, len nádejná partia krotila urputných veriteľov, len ona ešte preťahovala osudnú katastrofu. Jestli sa partia podarí, potom táže vystane docela — lenže veno nevestino praskne na rozmanité dlhy.

A u Dolských nie menej bolo roboty. Grófske oddávky, grófsku svadbu vystrojiť v hospodárskom dome, to predsa len mnoho znamenalo.

Celá obec bola zvedavá na ten neobyčajný úkaz tej svadby, netrpelive čakali ten deň obzvlášťne devy. Zvedavosť, ako to obyčajne pri takýchto príležitostiach býva, držala všetko

v napnutí. Čo sa to všetko nahovorilo! Každý chcel byť lepšie do vecí zasväteným, každý inšie hádal, inakšie poriadky znal. Jedni hovorili, že družicou Magdinou bude sama mladá grófka Kamillka, a že pri tej príležitosti aj ona už tak dobre ako so snúbencom svojím družbom na tej svadbe prítomná bude. A čo Štefan Uhrínovie? Čo ten víťaz z dostihov? Kamillka sa so Štefanom len hrala, veľké dámy mávajú také rozmary. Vážne sa také veci brať nesmia. Štefanovi by dobrá bola ešte ktorakoľvek z hospodárskych diev — ale keď ho Kamillka zavrhne, potom sa mu ani tej nedostane. Každý pyšný človek nenie vrah taký šťastný, jako bude Magda; Štefankova pýcha pred úpadkom chodí.

Deň very Aurelovej s Magdou konečne prišiel. Do Dolských dohrnulo sa hróza panských kočov. Tá časť mesta, v ktorej Magda bývala, celá sa sbehla na uliciach, všetko bolo na nohách. Panstva bolo tam ohromná sila, ale grófka Kamilla Kevichová so spanilou dcérou svojou nebola tam prítomná.

Na jednom sa zvedavé zástupy velice zastavovali, jedna okolnosť je prekvapila. Do domu Dolských sviatočne vyobliekaná išla Johanna Kuklínová, matka spomínanej nešťastnej Ilky, tak nazvanej „ruže z kaštiela.“ Johannu už dávne letá v okolí tomto nevideli. Čo chcela dnes pri vere syna svojho najväčšieho nepriateľa? Hádania bolo dosť a dosť.

U Dolských bolo hlučno. Zasnúbenie Magdy s Aurelom malo sa s tanečnou zábavou skele a vesele odbyvať. Mlad' netrpelivá bola by čím skôr rada videla zakončené oddávky a zapo-

čatú zábavu. Ale všetko musí ísť svojím poriadkom.

Gróf Viktor Kevich bol dnes ružového rozmaru a jeho priatelia tešili sa voždy na takéto chvíle v živote jeho. Bývaly ony v posledných časoch trochu zriedkavé; ale keď nastala jedna z nich, to prekypoval on humorom a sarkasmom a priatelia jeho zabudli na všetky morózne doby, ktoré s ním prežili. Spoločníka nad neho nemalo celé to okolie; však to bol jeho živel, v ktorom sa tak bezpečne a mile pohyboval. Všetko sa hromadilo okolo neho a on udržiaval celú spoločnosť v dobrom rozmare.

Lež kým si starší besedujú a humorizujú, obozrime si my náš mladý párik, ako si ten v týchto okamihoch blaha vyzereá.

Aurel žiarí nadšenou radosťou a zjavnou blaženosťou ako jeho otec. Magduška ale nosí hlavu hore vysoko, veď dnešný deň poraziť má jej všetkých nepriateľov a či rekneme radšej nepriateľky a založiť blaho jej budúcnosti. Teraz by ju mala mládež roľnícka vidieť, musela by sa priznať sama, že držanie sa tejto devy tak sa líši od jej, jako deň od noci, jako svetlo mesiaca od kahanca. —

Už sa mal obrad oddávok započat — tu vkročila do chýže sviatočne oblečená Johanna Kuklínová, na ktorú nie len domáci, ale aj cudzí priam s takou otázkou oči svoje upreli, že čo tu hľadá nepovolaná?

„Je to nejaká rodina?“ pytali sa cudzí.

„Čo dobrého nesiete, susedka?“ pýtali sa domáci.

„Veru nič dobrého, panstvo moje. Ľutujem, že sa vás tuná tolko nič po nič, na daromnicu sišlo.“

„To je pochabá žena!“ zvolal jeden, a už sa ramená mnohých vystieraly po nej.

„Možno, že vás ja dnes, panáčkovia moji, všetkých zpochabím; ale ja pri tom všetkom som a budem pri dobrom rozume.“

Aurel chcel Johannu silou mocou von z domu dostať, ale ona slovila, že musí s Viktorom slovo ztratíť a mladému pánovi pripomínala, aby ešte nevískal, kým nepreskočil.

A gróf Viktor, jako aj rodičia Magdiny počuli si od starej Johanny korenisté, ale spravodlivé pravdy. Ona tvrdila, že musela

sem v pravý čas prísť, lebo by sa bola stala smrteľná chyba.

A čo tá Johanna nenarobila?

Predstavte a povážte si to len: z oddávok nebolo nič, Viktor i Aurel ako prišli, tak odišli. A nie dost na tom, ešte aj Dolskovci tak počali nakladať s Magdou, že jej len vzdialiť sa z domu nastávalo.

XI.

A tá jelša v parku kaštielskom bola len stále z polovice zelená a z polovice suchá. Štefan ju najmieň päť-šesť ráz obrezal: zostávala takou nezmenene.

Grófká Kamilla navrátila sa s dcérou svojou do kaštiela, navrátila sa do neho smierená s okolnosťami životnými. I šumná Kamillka bola zcela jakoby vyčarovaná: oddialila sa po oných osudných dostíhoch zarmútená, zronená; navrátila sa teraz veselá, pokojná a nádejou oživená.

Prvšia jej cesta v parku bola k známej nám jelši. Pozreť na ňu — zhrozíť a prelaknúť sa: to bol dojem srdca Kamillinho. Čo tá polovičatosť tej olšiny má znamenať? Kto jej to vysvetlí? Či ju Štefan videl a jako si to ten vysvetluje? Načo len pokušavala Pána Boha s týmito znaky stromovými: iste je to trest jeho. Načo sa človek nepovolany a slabý mieša do dielne stvoriteľovej?

Pol jelšiny zelenej a pol suchej! To bude zlé znamenie. Ona slovila Štefanovi pri rozlúčke, že bude-li olšina suchá, nikdá viac sa nevidia. Ona je len z polovice suchá. To znamená, že sa síce vidia, ale že nebudú svoji. Lež veď v posledných dňoch mama už Štefana chválila, bola docela iného smýšľania, nežli predtým; ba jestli ju Kamillka dobre rozumela, niečo aj o svadbe prehodila. Tešila sa tomu, že Aurel aj u Dolských košík dostal a starého Uhrína zvelebovala preto, že syna stavu svojmu primerane a predsa dobre a rozumne vychoval.

Z ťažkého dumania, do ktorého sa Kamillka po návrate svojom z parku v komnate svojej pohrúžila, vytrhla ju milá jej matka.

„Čo si zase taká zadumená, Kamillka? Odišli sme ztato smutní, ale vo veľmeste si

bola docela ku sebe prišla. Prečo smútiš zase?“

A zadumená Kamillka nenachodila odpovede. Mlčala.

„Kamillka, čo ti je? Nezjavíš to ani matke svojej?“

A Kamillka mlčala.

„Dcéra moja ľúba, ty mi trápenie robíš; si chorá?“

„Neviem.“

„Kamillka moja — ty miluješ!“

„S celou dušou,“ zastenala Kamillka, ukrytúc tvár svoju na prsiach matkiných.

„Neplač, duša moja! Preto sa nemáš čo okúňať. To muselo raz prísť. Kvet vypučať musí, keď jaro zavítalo. Len to je otázka, koho miluješ? — Či je predmet tvojej ľúbosti teba hoden?“

„Maminka! Mňa moja ľúbosť do hrobu donesie!“

„Boh chráň, dcéra moja milá! Každá zalúbená deva hovorí o smrti, ale málokto záomiera.“

„Vyveštila mi to olšina v parku.“

„Ako to mám rozumieť?“

Kamillka zпамätujúc sa, mlčala.

„Sďover sa matke, Kamillka, a menuj predmet tvojej ľúbosti.“

„Štefan!“ zašeptala ona.

„Nemám nič proti tomu,“ slovila grófka.

„Zlatá maminko, ty svoluješ?“

„Nuž akoby nie, keď mi smrťou svojou hroziš! Sadni si, dcéra moja, tu ku mne na pohovku, buď pokojnej myslí a počúvaj ma. Dosiaľ som sa tvojej náklonnosti k nižšiemu stavu vôzdy protivila, tvoju lásku k Štefanovi som tedy prirodzeným spôsobom tiež schvalovať nemohla. Ale to všetko, ako vidím, nič nespomáhalo. Mladíci mojich salonov fa neokúzlili a pohodlie vyššieho stavu fa tiež od ľúbenia nižšieho neodvrátilo. Ja som rákala na to, že čas to predsa urobí. Mýlila som sa. Ty si vzdor mojím námahám, vzdor tvojmu skvelému postaveniu zostala nezvratná v úmysloch svojich. Tvoja stálosť privedla ma k tomu presvedčeniu, že sa človek proti prírode bojovať darmo namáha; to sa mu nepodarí. Ty máš náklonnosť k nižšiemu stavu v krvi, tú vykoreníť u teba nemožno. Nech

sa tedy stane vôla tvoja — ľúb si svojho Štefana.“

„Zlatá maminka!“

„Počúvaj, Kamillka, a buď rozumná. Ja nie som tvojou maminkou.“

„Bože!“

„Ty nie si dcérou mojou, ale ja som fa vždy za svoju dcéru považovala.“

„A ja som bola taká nevďačná, ja som sa proti mojej dobroditeľke tak zle, tak nehodne zadržala.“

„Mladosť a nevedomosť fa ospravedlňujú.“

A tu rozpovedala grófka Kamilla Kamillke útlými a šetrnými slovy los jej vlastného života. Aby útlu devu veľiká novina táto velice nezronila a nepomýtla, predstavila jej vec v tom svetle, že teraz so Štefanom sfa so seberovným obcováť môže, hrádza, ktorá jich delila, je zborená; spojenie jejich nič viacej neprekáza. O potreby vydaju sa veľikodušná grófka tiež ešte postarať prislúbila.

* * *

Kto opíše radosť Štefanovu, keď sa on s Kamillkou, zbožňovanou pod olšinou, sišiel a ona mu zvestovala, že grófka nič nemá proti tomu, aby boli svoji? Jelsa tedy nehovorí pravdu? Ale hľa, Kamillka je smutná, smutnejšia lež bola voňahdy. Prečo to? Ona odhaluje pred Štefanom tajomstvo, a to tajomstvo veľiké: ona nenie grófskeho rodu, ona je deva z ulice, teraz ani Štefanovej ruky nehodná. Ona je tak nízkeho rodu, pôvodu, že teraz Štefanovi rodičia sotvaj budú ju chcéť prijáť za svoju — nevestu.

„Ale na tých nížinách

Holubica v bólu . . .

Holúbok ju opustil

Sedí s druhou spolu.“

Tak hľa bude i s ňou. Pravdu má jelsa. Sišli sa — ale nebudú svoji.

Štefan bol radosťou bez seba; tešil smutnú holubicu svoju, sám nesmierne nad tým potešený, že mu je rovná rodom a v nadšenej radosťi pospiechal k rodičom svojim slubujúc: že ani raz neotočí sa zem okolo osy svojej a oni budú — svoji.

Medzi tým časom dumala grófka Kamilla o osude svojom a o osude svojej Kamillky. Ona tú devu za svoju mať cheela. Moc prí-

rody to nedovolila. Náklonnosť k nižšiemu stavu malo to dievča v krvi; teraz musela ho navrátiť pôvodu jeho zase. Vzala knihu a v nej čítala: „Človek žije v prírode a príroda v človeku. Moci prírody nikto odolať nemôže, a jestli ju aj so ľstou vypudí zo seba, ona sa predsa len navráti. Veliká, nepremoziteľná je moc prírody v človeku.....“

XII.

„Kam rohatý vraj sám prísť nemôže, ta pošle — starú babu!“

Takto sa bol v zúfalosti svojej vyslovil gróf Viktor u Dolských, keď pri príležitosti syna jeho Aurela Johanna Kuklinová ta prišla a zasnúbenie mladého páru prekazila.

A ako ho ozaj prekazila?

Bol to výstup hrozný, tragický.

Magdalena nebola vlastná dcéra Dolských. Magdalenu prijali čo niekoľko dňové nemluvňa tajne v noci, prijali ju ešte aj s pekným darom a uvolili sa v jej opatrovanie, ako vlastnej svojej dcéry. Rečeno jim bolo, že je z grófskej krvi. Viac ničoho neznali. Johanna ju ta doniesla a ona jim aj viac ráz priniesla dary za to dieťa. Vychovávali ho po grófsky, lebo bolo z grófskej krvi. Dávno nevidená stará Johanna ustanovila sa dnes zase u Dolských. A stvora táto vyjavila, že Magdalena za Aurela vydat' sa nesmie, lebo bola sestra jeho.

Magdalena bola dcéra jeho matky Amalie, ktorá ušla s vojenským dôstojníkom.

Zasnúbenie sa neslávilo. Viktor a Aurel poberali sa domov zronení nevyhnutnému prasku v ústrety.

Dolský a jeho rebrinka nechceli viac trpeť Magdu u seba. Keby to boli vedeli, že je to plod hrišnej lásky, ani by ju neboli k sebe prijali. Magda hľadala pomoc u nevlastného otca a brata: no, čo jim bola bez vena Dolských?

Bol to výstup hrozný, tragický. Magda z mesta zmizla. Stará Johanna sa pre svoju ilku na Viktorovi strašne pomstila.

* * *

Ulicami mesta zase zavznievalo posmešné nôtienie devíc:

„Zastali si páni
U tej Dolských brány:
Hoj, nie si ty pre nás
Pyštok malovaný

Grófký Dolských.“

Zmizli i páni, zmizla i ona a Dolský sa hnevá na celý svet.

Sotvaj ale stačil svet ešte zabudnúť na zaujímavú novinku u Dolských sa prihodivšiu, už ho zase druhá prekvapila.

V kaštieli grófký Kamilly Kevichovskej bolo hlučno a živo. Kamillka mala byť dnes Štefanovi Uhrínovie oddaná. Grófka síce nerobila taký hluk a skvos, ako to boli Dolskovci urobili, ale predsa oživil jej kaštieľ. Z pozvaných hostí patrila veliká väčšina k nižšej triede.

Kamillka bola dnes čarovná a bola ružového rozmaru. Konečne dostane sa do svojho žiadostivého živlu, opustí na veky nádherné a etiquety plné miestnosti panského života a po boku milovaného šuhaja bude si obcovat v živle jej prístojnom, v ktorom sa počala a narodila. Jako jej srdce plesalo od radosti! Tak jako zplesá srdiečko vtácaťu, keď vidí pred sebou otvorené dvierka klietky, keď si vyletí z nej bez prekážky von do voľného poľa, von do svobodnej hory. I z jej duše padnú svierajúce ju dosiaľ putá. Nedbá vtáča na to, že tam von na svobodnom cukrom ho krmiť nebudú; i ona nedbala, že cukrovený panský spôsob života sa pomíne.

Ale kam rohatý vraj sám prísť nemôže, ta pošle — starú babu. Tak sa stalo u Dolských, tak sa stalo i tu v kaštieli.

U Uhrínov čakali z Pešti starú vdovu, priateľku Sabinu Vavrečkovú, ktorú tiež boli pozvali na Štefankovu svadbu. Akožby ju neboli pozvali, keď jej zásluhou chlapca toho mali a boli jej veru voždy povďační zaňho, za tak hodného šuhaja.

Starká, ač jej to už velice obťažno padlo, predsa sa dostavila. Divila sa náramne tomu, keď jej bolo rečeno, že si Štefan berie slečinku grófsku z kaštiela. Čo to za grófka, čo si dcéru za hospodára vydáva?

Prišla i ona do kaštiela. Predstavila sa i jej Kamillka — ale starenka div že neodmlela, keď sa dozvedela, kde je a kto je

Kamillka. „Jaká to nešťastná náhoda!“ zvolala. „Veď tu zo svadby nič byť nemôže!“

„Prečo, prečo?“ volali predesení všetci.

„Preto,“ slovila starenka, „že je Kamillka Štefanova vlastná sestra.“

A tak bolo. Uhrínovci vzali Štefana, úbohej Marieny syna, od Vavrečkovej šesťročného z Pešti sebou na dolniaky a po ňom sa Kamillka na ulici a či vo dvore grófskom narodila.

Oľšina mala pravdu; polovicu bola zelenou, polovicu suchou: milenci sa videli — ale svojimi sa stať nemohli.

Nový brat tešil sa s novou svojou sestrou ako sa najlepšie vedel a grófka Kamilla predriekala si zase zo svojej knihy: „človek žije v prírode a príroda v človeku . . . moc prírody prevládať nemožno“

* * *

Majetok grófa Viktora Kevicha prišiel na bubon. Otec i syn odobrali sa do Pešti. Tam sa za doby uhorskej vlády najde spôsob výživý pre upadlé zemänské rodiny. A jako oblažujú podobní páni vlasť, to pozorovať v našej dobe na tých mnohých utešených pádoch vyššieho závratníctva, ktoré v Uhorsku zakvitlo. Sbor takýchto oblažiteľov vlasti rozmnožil

Viktor i Aurel — otec i syn. Žijú si pohodlne vo veľmeste, šprihajú na Kamillu i na vonkavské pomery, nezriekajú sa ale ešte dedičstva po nej.

Aurel dožil sa v Pešti tej radosti, že našiel Magdušku, nevlastnú sestričku svoju v takom dome necudnom, o ktorom sa verejne nevraví. Tak sa zachovala „grófka Dolských.“

* * *

V jeden utešený letný deň viedla starká Sabina Vavrečková dve siroty, ktoré ale dobre zaopatrené boli, v Pešti na kerepešský cmiter. Bol to Štefan s Kamillou. Navštívili si bezznaké rovy rodičov a poznačiť jich dali pomníkom. Od svojich nevlastných rodičov bohaté vystrojenie zariadili si hospodárstvo a žijú chudobe i blahu spolublížnych. Tisíce mizerákov slovenských, domácich i pocestných jich zehná ustavične

* * *

Keď sa grófka Kamilla v svojom kaštieli pri Kereši bavieva, často sedáva si pod oľšinou z polovice suchou a z polovice zelenou, a čítava si zo skvostne viazanej knihy: „Človek žije v prírode a príroda v človeku . . . Moc prírody prevládať je nemožno“

Miloslav Dumný.

Pani Tvardovská.

(Ballada.)

Jedia. pijú, fajky pália
Tanec, hurhajeň, svevoľa;
Dobre krému nerozvalia,
Chacha, chichi, hejža, hola!

Tvardovský na konci stola
Podoprel sa v bok jak baša;
Hulaj duša! hulaj! volá,
Smiech, rozkoš i radosť naša.

Vojakovi, čo tak búcha
A kľatbou všetko vypláca,
Švihne šablou kolo ucha —
Už z hrdinu máš zajaca.

A pred súdom, — kde vziať chválu?
Spôsobného pravotára,
Zvoniac peniazmi pomalu
Zmení v — chvostikrutikára.

Ševcu pod nos tri lieviky
V hlavu tri vložil rúročky,
A vytočil — div veľiký!
Vodky z hlavy za pol bočky.

V tom keď vodku pil z kalicha,
Ten šuštal — čo to? sa pýtal;
Hľadá na dno, kýho slycha!
Po čos' ty ku mne zavítal?

Diablik to tam väzí na dne,
Sťa nemček drzo sa honí
Hostov pozdravuje ladne
Slušné robí jim poklony.

Kým z kalicha na podlahu
Padá, na dva zrastne lakty;
Nos má krivý, kurú nohu
K tomu krahulčie paznehty.

„A! Tvardovský; zdrav buď, brate!“
 To vraviac, k nemu sa strojí:
 Čo to? či ma tu neznáte?
 Meľisto pred vami stojí.

Veď si mi na Babej hore
 Pismo dal od svojej duši,
 Pismo na koži volovej
 Vystaveno ako sluší.

Slúchať mali za dva roky
 Teba moje pekla pluky —
 A keďš' mal v Rím meriť kroky,
 Mal si padnúť v moje ruky.

Už i sedem liet uteklo,
 Pismo pozbude platnosti:
 Ty čarami klameš peklo,
 Nemyslíš o povinnosti.

Ale pomsta ehods lenivá,
 Tu fa v moju sieť vohnala:
 Krčma tá sa Rím nazýva,
 Osýdlom sa tvojim stala.“

Tvardovský ku dverom kvapil,
 Na také dictum acerbum;
 Diabol ho za kontuš lapil?
 Kde tvoje nobile verbum?

Čo tu počať? Ťažká rada.
 Tratí hlavu, nemá slova;
 Však novú zamienuk hľadá,
 Počne diabla škádlit znova.

„Meľisto! pozri do písma,
 Tam najdeš povinnosť svoju;
 Tam stojí výmienka prísna,
 Keď príjdeš po dušu moju:

Budem mať právo tri razy
 Zapriať ťa do roboty;
 A tie najtvrdšie rozkazy
 Musíš splniť až do jotty.

Hľaď, ten kôň tam na vývese
 Krčmy tej namalovaný
 Nech ma v sedle svojom nesie,
 Behá so mnou na vše strany.

Ukrúť prstom bič mi z piesku,
 Žeby som mal koňa čím biť,
 Vystav mi domok v lesíku,
 Aby som ho mal kde krmiť.

Dom nech je z jadier orecha
 Vysoký pod štít Karpatu,
 Z briad židovských má byť strecha,
 Pokrytá zrnkami z maku.

Páč, dľa miery týchto klincov
 Hrubých na prst, dlhých na tri,
 Musíš do makových zrnkov
 Vbiť po tri klince jak patri.“

A Meľisto razom skočí,
 Koňa čistí, krmí, pojí,
 Potom bič z piesku utočí, —
 Tak všetko hotové stojí.

Tvardovský sedí na koni,
 Probuje ho v skoku, v broji,
 A kým na koni sa honí
 Hľaď, i domok je hotový.

„No! vyhral si diable planý;
 Lež druhá vec neskončená,
 Musíš kúpať sa v tej vani.
 A to je voda svätená.

Diabol krčí sa i zdráha,
 Až zimný pot na ňom vstáva;
 Ale to nič nespomáha,
 Už vo vode chudák pláva.

Vyskočil potom jak vzteklý,
 Otriasal sa, dbrum! „tak pane; —
 Teraz si už priam v predpekli,
 Už si náš, čo sa čo stane!

— Ešte jedno, kvit sme potom,
 Zaraz prasne moc čertovská;
 Pozri tu je, nevieš o tom?
 Moja ženička — Tvardovská.

Ja za rok u Belzebuba
 Budem miesto teba, pane!
 Nech prez ten rok moja lúba
 S tebou jak s mužom zostane.

Prisaháš jej hneď dnes lásku
 I poslušnosť bez hraníc;
 A keď neztrváš v tom svázku,
 Shoda naša vynde na vnič.“

Diabol čuje to pol uchom,
 Polokom zrie na ženušku,
 Preč sa prace spešným krokom
 Zočiac ju — už drží kľučku.

Tvardovský ho silí prísne,
 A on dvere neodmyká,
 Kľúčovou sa dierkou tisne
 Vtedy, jak dnes ňou — umyká.

Z A. Mickiewicza M. Dumnýj.

Dubovský mlyn.

Obrázok z našich dedín.

Od Jozefa Škultétyho.

Zvolna tečie dolinou potok Madnica, obide Dubovú a tým samým volným spádom vinie sa ďalej. Z dolného konca Dubovej počut' klepot mlyna; asi na dve sto krokov poniže dediny, stromovím krytý stojí dubovský mlyn.

A pekne sa to býva vo mlyne, v domci ovinutom zčiasťky ovocnými stromami, zčiasťky košatými lipami a nad samou vodou veľikánskymi vrbami. Na jar rozzelenajú sa a zakvitnú stromy, v lete zastíňa pred úpekou, v hustých konároch vonným kvetom krytej lípy uspávajúce melodie hudú pracovné včelky a niektoré druhy ovocia už zrejú. Potom, keď príde jaseň a v stodolách po okolitých dedinách už pomlátili, nielen že oživne mlyn vpravou hustejšie prichádzajúcich meláčov, lež do hukotu kolesom roztrieškanej vody a známeho klepotu mlynského mieša sa a oplýva štvračivý hlas mlynárov, ktorí napomína k oberaniu ovocia použitých šarvancov, aby si len stále hvádzali. A keď zavejú ostrejšie vetry, tak že oprehne ožklé lísta stromov a všetko, ale všetko len na pomínutelnosť upomína človeka v tej krásnej prírode, mlynár Hurta vie, že musí prísť zima, zima s ľadom a snehom, ktorá, trebars kedy-niekedy aj klepotanie mlyna zastaví, pretvorí mu zovňajšiu tvárnosť obydlia na strieborný palác, o jakých počas dlhých večerov čítava v čarovných poviestkach. Nuž a zima sa tiež len minie, aby zavítalo po nej to milé jaro.

Dubová je nevelká dedinka, má však dost susedných obcí, z ktorých radi navštevujú „dubovský mlyn“ a „starého Hurta;“ preto bývanie tam medzi tými stromami príjemné bolo v akomkoľvek smysle. Hurta má síce ešte vždy zvláštny spôsob zaobchádzania s ľuďmi, keďby jeho cez deň nebolo vo mlyne, každému sa menej dostane z chutného smiechu; predsa od tých čias, čo sa miesto „pána majstra“ „pánom otcom“ dáva menovať, mnoho dá si na tom záležať, aby mal tovaryša, na ktorom rado spočívne oko mladšej vrstvy bieleho pohlavia. Aspoň tak to vravely zlé jazyky, ktoré,

akokolvek obľúbenou osobnosťou bol starý mlynár, zavadily chvilami aj o neho.

Ale kto by to vedel, kedy, v ktorej čiastke roku sa začalo, dosť na tom, akosi opúšťala starého dobrá vôľa, jeho každému milý rozmar. Čo deň stával sa nevrlejším, a keď pred tým s fajkou v ústach ani sa nehnul zpomedzi meláčov, teraz sa jim už sotva ukázal. Keď ho niekto náhodou popadnul a prihovril sa mu predošlým spôsobom, on zahundral niečo nesrozumiteľného, obrátil sa a pošiel ďalej.

Z počiatku nepozastavili sa ľudia nad podivíntvami „pána otcovými.“ Nuž ale svet je nevdačný, priazeň jeho velice podobá sa motýlu, ktorý nijako nevie sa pripútať k jednomu kvetu. O nedlho, ako sa to na doline hovorievalo, už na Kocihe, v tretej dedine od Dubovej, mleli najkrajšiu múku; vo mlyne Hurtovom ale už len jeden kameň chodil, až z času na čas i tento prestával klepotáť a sotva došla denne nejaká chudobná ženička so štvrtáčkou na chrbte.

Hurta preto nestával sa vlúdnejším. Celé dni presedel na lavičke pred mlynom, shovárajúc sa sám so sebou keď ho nik' nevidel, mlčiac keď sa niekto blížil. A ako sa to v takomto duševnom rozpoležení k väčšiemu nešťastiu obyčajne stáva, tu i tu nahnul si sklienku a pohliadnul jej na dno.

I rozprávalo sa potom jedného dňa na Dubovej, že starý mlynár odohnal nielen tovaryša, ale aj gazdinú, ktorá ho od smrti jeho ženy opatrovala. S tým avšak ešte neprestali ľudia o ňom hovoriť. Keď sa kmotra s kmotrou síšla, Hurta to bol, čo ho prvého vzaly na jazyk; keď sa dievčencom na priadkach ziváť začalo, schytily sa a rozprávaly o mátohách a vo mlyne.

A malý, ale pekne postavený mlyn ztratil svoj predošlý pôvab. Tam oblok vybitý, tu plot vyvalený, tvorily protivu bývalého poriadku. Dozrievajúce ovocie nestrážilo viac pečlivé oko majiteľovo; odpadávalo samo od seba na zem, a rozpustilej čeliadke, ídúc kolo

mlyna, ľahšie bolo na duši, keď zapraf mohla papekom na jablňu alebo hrušku.

Starý mlynár mohol trebars pod oblokom na lavičke sedieť, tak sa to dialo.

* * *

Kto len do styku príde s ním, každý koristík hľadá z neho, všelijakých pliač, pijavíc v hojnosti, dobrých priateľov sa mu nedostáva, nikde pomoci, u nikoho smilovania — pre ľud slovenský. I ztratil dôveru v človeka a zrak svoj už len k nebu má obrátený.

Ľud slovenský ozaj akoby za koristík bol vydaný schytralcom rozličného mena, rozličného povolania. A čím to zaviniť? Tak draho má platiť za to, čo je vlastne vinou iných, za to, že nikto nepostará sa o pozdvihnutie jeho vzdelanostného stavu? Svojím prirodzeným rozumom, čoby ten ešte seba zdravším bol, nepomôže si už v zápletkách terajšieho, zvlášte nášho života, obrany, otcovskej zástity avšak nielo pre neho v žiadnej ustanovizni. Jednotlivci, pravda, deje tvoria u národov a môžu sa stať i mimo ustanovizni dobrodincami millionov; ale — česť tým tiež všelijakými pliačami stíhaným výminkám! — kdeže sú tu takíto? Ľud slovenský práve v tých nemá priateľov, ktorí sú preň ustanovení.

V Dubovej sa zhusta povrávalo, že starý mlynár od tých čias podstúpil takú zmenu, čo sa žid Jakub častejšie popozeral, kade vedie cesta do mlyna. Ale rozprávalo, rozprávalo sa to, bez toho, žeby z tých dobrých ľudkov i len jeden bol si pomyslel, čím je vlastne ten Jakub aj pre neho.

Jednotvárnym hukotom stiekala voda dolu úpustom mlyna. Kolesá obydvie staly. Mimo hukotu vody nemiešalo sa do tichosti nočnej žiadneho iného hlasu. V oblokoch Hurtových, ako obyčajne, nebolo svetla.

Na dvore ozval sa temný dupot ľudskej nohy, tmou mihlo sa niečo, kroky odmerano dopadaly, až pod stenou zjavila sa postava. Na obloku klopanie — nezval sa nikto; opätne klopanie — zo vnútra žiaden ozýv.

Prichodzí zpod obloka pošiel ku dveram. Dobrému sluchu nebolo by ušlo, že teraz, čo sa lepšie rozhladel vo tme, pod dojmami vídeného viaznúť mu začal dych, a bystré oko

bolo by tiež poňalo, jak trapný výraz dostávala mu tvár.

Dvere otvorily sa na prvé dotknutie drevenej kľučky. Došiel ku prahu izby, zaklopal, ale — žiaden ohlas ani teraz. Až keď po ľahku otvorily sa mu aj tu dvere a vstupoval do izby, zdvihnuť sa proti nemu temný hlas: „Kto je?“

Hlas ten bóľno-sladko zašumel v duši vstúpivšieho.

„Otec mój!“ zvolal s citom, dotklive, a prv nežby sa starý zdvihnúť bol mohol zpoza stola, kde bezsenú noc trávil, už zavrel ho vo svoje ramená.

Hurtovi zastavil sa hlas a bez slova, nemo vítal syna na svojej hrudi. Aj keď tento po premožení prvých dojmov už hovoriť začal, starý nepúšťal ho ešte z vreľého objatia. Dobre vedel, že nebude v stave odhalit mu svoje otcovské srdce, tohto bóle a nepokoje slovami ukázat; preto srdce k srdcu tisnúc, týmto horúcim dotknutím sa dvoch prúdov chcel mu sdeliť to, čo sa mu v otcovskej hrudi vírilo.

A drahé je pre nezkažené synovské srdce takéto horúce prejavenie rodičovského citu; ale úzkostami, všelijakými predtuchami trápený syn starého mlynára dychtil slova, keď aj nie uspokojujúceho, aspoň slova takého počut, ktoré by mu posvietiť mohlo do trapnej neistoty.

Keď starý zapálil akúsi zaprášenú, dávno nepotrebovanú lampu, syn sadnul si k nemu a bárs ho to veľké premáhanie stálo, pokojne jal sa vyprávať o príčine svojho príchodu.

„Keď tolké časy nemal som o vás žiadnej zprávy, keď už vyše roka nemohol som sa dočkať na svoje listy žiadnej odpovede, obával som sa toho najhoršieho a keď posledne obavy a nepokoje moje najvyššieho stupňa dosiahly, nepozostávalo mi inšie, ako prísť domov.“

Starý vrelo stisnul mu ruku, v očiach sa mu slza zaligotala. Syn až teraz pozrel po izbe, kde z každého kúta premena volala na neho a všetko čo najtrapnejšie tušenie budilo v ňom.

„Otec mój, otec! čo sa to porobilo s vami!“ zvolal bóľne, no s výrazom nežného citu.

Hurta ešte vreššie stisnul mu vo svojej držanej ruku a preriekol:

„Odvyknuť som už aj od hovorenia, drahný čas sotva počul kto môjho hlasu; tebe ale, syn môj, tebe povinný som odokryť to, čo ma tlačí na svedomí. Samko, syn môj! ja urobil som ťa žobrákom, keď poctivou prácou svojich rúk nevedel by si si zabezpečiť život. Moje to dielo, moje, tvojho otcovo! Preklaj túto hodinu, že musel si ma ešte uvidieť, a keď dnes alebo zajtra hrobár poslednú hruď hodí na mňa, rozháď ty ten kopec vo všetky strany sveta, aby ani znaku nebolo po mne.“

Čo mal na to odpovedať? Hlava sa mu točila, modzog ho páľil, ale k otcovi zdvihnuté oko zažiarilo a lúč z neho padlá bola odleskom nezvratnej úcty synovskej.

„Už si dost sveta videl,“ pokračoval starý, „dost si zkusil, o nedlho bol by si sa mohol teda vrátiť domov, aby si alebo tu prevzal odo mňa remeslo, alebo, keďby sa ti hádam prímaly bol zdal dubovský mlyn, aby si naložil s ním podľa ľúbosti, čo so svojim majetkom. Ale ja zbavil som ťa takýchto starostí.“ Položil si tvár do dlani, oči privrel a krútil hlavou, akoby sa mu viac nežiadalo otvoriť tie oči.

„Nie tak, otec môj, nie tak. Zpomenuť ste prácu mojich dvoch rúk. Nech sa stane čokoľvek, ja bez zúfania hľadím do budúcnosti a prisahám, kým týchto dvoje rúk Bôh zdravím bude požeňovať, hlavy vašej nedotkne sa žiadna starosť!“

„Počuj, počuj ma ešte. Máš beztoho práva opýtať sa ma, ako povstal tento úpadok.“

Tu ztlmeným hlasom, oči k podlahe majúť upreté, vyprával, ako si požíčal z príležitosti dcérinej svadby peniaze od žida Jakuba, od toho Jakuba, ktorého on asi pred pätnástimi rokami, vracajúc sa z trhu, so všetkým jeho imaním v zadných šaraglach bol doviezol do Dubovej. „Aby nemusel kluckať na vykrivených opätkoch so svojim batôžkom, z púbeho milosrdenstva vzal som ho na voz.“

Pri rozpomienke tejto zamlčal sa na okamženie, hneď nato ale s trpkým výrazom pozdvihol hlasu:

„A nebol bych tie peniaze ani potreboval, ale nešťastná márnomyšľnosť a pretekanie sa

s inými, u ktorých sa to potom tiež tak končilo, pozbavily ma rozumu! Od tých čias, ja, ktorý som predtým nikdy od nikoho nezávisel, stal som sa židovým otrokom. Vždy ma vtedy prišiel upomínať, keď nemohol som platiť. Keď som mu ale ja ponúkal peniaze, voždy ma zaviedol, že teraz nepotrebuje, aby som si jich ešte len podržal. Behom času ma tak dostal do svojich osídel, že ztratil som hlavu a podistým ztratil som všetko, čo som niekdy svojim menoval.“

Tvár starého mlynára pri týchto posledných slovách tak desný výraz vzala na seba, že syn pod mrazivým dojomom toho nebol v stave prerieť ani slova z tých, ktoré sa mu tak tisly zo srdca k prehováraníu a upokojovaniu otca.

Až po dlhšej chvíli začal ho ubezpečovať, že keď je mlyn predbežne aspoň na čas k podržaniu, prichytia sa ku práci a tak z kroka na krok docieľa s božou pomocou, že navráta sa pod touto strechou pomínané dni pokoja a šťastia.

Starý nepovedal viac ani slova, len kedy-niekedy povzniesol oči skryto ku synovi.

Noc už hodne bola ubehla, keď mladý Hurta pristúpil ku lampe, že ju zahasí.

Tam von práve vtedy zapišťal nočnou tichosťou desný hlas kuvika. Starý mlynár, keď ho snáď aj počul, ostal nedotknutým, lebo bol už navyknutý k nemu; ale syn zmrznul a viera poctivej jeho duše otrasená bola.

* * *

Sotva zabresklo sa ráno slnce nad horami, dubovský mlyn po dlhšej prestávke zase klepotal — pravda, snáď len na prázdno, pre upomenutie ľudí.

A niečo neskoršie mladý Hurta strmým krokom stúpil do dediny. Zastavil sa rovno v krčme.

„Znáte, kto som; chcem s vami medzi štyrma očima hovoriť,“ oslovil Jakuba, po padnúc ho práve pri rannej káve.

Jakub zdesil sa vzosrenia mladého človeka; vstal však a odišiel s ním do zadnej izby.

Keď žid na jadrné otázky nešťastného dediča dal mu vysvetlenie o stave veci, zmenil sa odhodlaný, ba spurný výraz tváre mladej

pani toho domu, vdova úradníka, ktorá s celou ochotou podvolila sa ho i stravou zaopatrovať. Tak udomácnil sa tam úplne.

Najväčšou jeho radosťou bola pri dome dosť priestranná zahrada, v ktorej bavil sa celé dni. Jeho domová pani, pani Kvetnícká, vďačne mu ju prepustila, až na niekoľko hriadi, potrebných pre kuchynské zeleniny. Bol on veľkým milovníkom kvetín, ktoré s veľkou bedlivosťou a horlivosťou pestoval a ošetroval. A tým pojistil si zábavu a zaneprázdnenie, a nemal veru príčiny žalovať sa, žeby trpel dlhou chvíľou, ako to mnohí robievali zvykli, keď náhodou vytrhnutí sú zo zvyčajnej kolaje života a do inej vrhnutí.

Tak to bolo v lete a vôbec v teplejšom počasi. Ale v zime dosť mu krušno bolo. Vtedy ho už mrdievala až do omrzenia dlhá chvíľa. A to tým viac, že zo zvláštnych predsudkov vyhyboval čítaniu denníh, s politikou zapodievajúcich sa novín. Bol nepriateľom napospol časopisectva, ako on hovorieval, „tohto skladu všetkej povrchnosti a hladového baženia po okamžitom výsledku, vypočtovaného na ľahkovernosť každou, i priamo do očí bijúcou nepravdou, keď ona len sdeľená bola v ľahodivej forme slepo mámiť sa dajúceho obecnstva.“

Ale zimaďaka Bohu netrvala večne.

Chybalo mu ono síce i v lete to jeho úradné zaneprázdnenie, ktorému bol navyknul za celé takmer štvrtstolietie. Ale to nahradzoval si tým spôsobom, že robil bližšie ďalšie vylety do pôvabného okolia svojej novej domoviny.

Samé mesto zo všetkých strán obtáčajúce vysoké vrchy so svojimi okúzľujúcimi výhladami do diaľky poskytovaly mu mnohú príležitosť; a i keď nechcelo sa mu stúpať na výšiny, i nížiny a doliny boly plné pôvabu pre každého, ktorý mal oko pre prírodné vnady. Černý, odkedy zbavený bol svojich priateľov, rozličných zákonníkov, našiel dostatočnú náhradu vo vnadách samorostlých utešeného okolia.

S obyvateľstvom, v ktorého kruhu už teraz žil, málo prichodieval do styku. Žiaden záujem nespojoval ho s ním; a on i jinače nebýval priateľom hlučných zábav, veselých

spolkov, spoločenských hier a tomu podobných vecí, ktoré od človeka vyžadujú, aby jim k vôli obetoval veľkú čiastku svojej individuálnosti a nútil sa k pohybovaniu v medziach, ktoré veľmi často sú dosť ťažkým tlakom svobodnej vôle a osobných zvláštností, a to tým viac, že tieto poslednejšie veľmi často stávajú sa, jestli i nie niečím horším, tak aspoň trčom, na ktorom ostrievať sa zvykli nezralé vtípy a urážajúce úsmešky mnohých nedoukov.

Dozajista nikto nebude sa diviť, keď širšie obecnstvo, a zvlášte to, ktoré dávalo smer v meste, držalo Černého za podivína.

V tomto ohlade výnimku robila asnaď jediná jeho domová pani, pani Kvetnícká. A keď priebehom časov presvedčila sa z vlastnej skúsenosti o jeho neobyčajnej jinače u mužských poriadnosti a navykla jeho nepatrným zvláštnostiam — veď ktožeby tie nemal — nielen ctíla a vážila si ho, ale — a ktoby jej to mohol na zlé vykladať — mala i ona s ním svoje zvláštne zámery. To bola zase jedna z jej zvláštností.

Ako Černý jinače bol veľmi zatvoreného rázu, málosdielny a málomluvný, tak s ňou veľmi rád obcoval a ešte radšej naslúchal jej vypravovaniu, ktoré zväčša točilo sa o pomeroch mesta.

V jeden predvečer sedeli spolu v zahradnej besiedke a zase vyprávala o meste.

„Zdá sa, že ráčite byť dobre obznámená s pomerami tohoto mesta od dávnejšej doby,“ namietnul on.

„Veď som sa tu zrodila a do svojho osemnásteho roku tu bývala. Hľa, tamto ten tmavosivý dom je rodičovským mojím domom, v ktorom býval môj otec, bývalý radný pán v meste.“ A ukázala práve na ten dom, ktorý už je zpomenuť v našej rozprávke a ktorý na neho urobil boľastný dojem pri vchode do mesta.

„Tam ten dom, milostpani?“ opýtal sa v zadivení.

„Áno, ten; je vám to niečo divného, pane Černý?“ čudovala sa zase ona zo svojej strany jeho zadiveniu.

„Ach nie!“ zpaätujúc sa z prevrapenia odvetil on; „len mi tak mimovoľne tá otázka vyklzla.“ Nebolo mu po vôli, že sa dal za-

chvátiť prekvapením, veď vraj mohol sa i prezradiť, aspoň u pani Kvetnickej vzbudiť jisté podozrenie, akoby on nebol tak celkom neznámym v tomto meste, ako tvrdí.

„Áno, v tom dome žili moji rodičia i s mojou sestrou až do jej vydaju. Ja som vtedy už preč bola. Mój manžel bol na hornom Pohroní úradníkom pri železodielňach kráľovských. Posledníkrát bola som v tom dome, keď sa vydávala moja sestra Hermína.“

„Hermína?“ vyklzlo mu zase z úst. Márne bolo zahryznutie do pery. Meno už bolo tu von a pani Kvetnickej neušiel ten podivný hlas, ktorým to meno vyslovil. Ale nedala znať, že čosi pozoruje.

„Tak sa totižto volala moja sestra. — Nuž a keď mój manžel zomrel, vzdor tomu, že nebolo tu viacej ani rodičov, ani sestry, presídlila som sa do tohto milého mi mesta. A odtedy tu pokojne žijem.“

Pán Černý umlkol, a zdalo sa, že ani viac nenaslúcha, čo pani Kvetnická vypráva. Pohrúžil sa do myšlienok. Dobre bolo, že pani Kvetnickú odvolala Zuzka, ináč by jej tá jeho náhla mlčanlivosť bola musela napadnúť. Zostal o samote. Za dlhú chvíľu sedel ešte zadumený, až potom vstal, a chodiac po zahrade doprial voľného letu svojim myšlienkam.

„Aká náhoda. Bývam u jej sestry. Pravda je, mala vydatú sestru, ktorú som avšak nikdy nevidel, ani ona mňa, a možno, že ona ani nečula meno moje zpomenúť. Veď naše pomery s Hermínou boli tajomstvom našich srdiec, tajomstvom, o ktorom nemali známosti ani rodičia, výjmuč, akby Hermína v rozhodnom okamžení bola ho vyzradila. Ale sotvy. Veď k tomu nebolo príčiny. Po mojom odchode z mesta dosť skoro zapomenula ma, keď hneď v druhý rok dala ruku jinému. — Nebolo by mi milo, jestli by mój dosavádzny pokoj prerušil mala nejaká náhoda. Ale vyhybovať musím rozhovoru o rodinných pomeroch, lebo ako pozorujem, zpomenutie jej

mena dotkýna sa ma povážlivo. Hľa, a myslel som, že je to už dávno prekonané stanovisko. Takí sme my obri, my páni a velitelia. Minie skoro štvrtstolie a otvárajú sa náhle dávne rany, na ktoré sme už takmer zapomenuli boli. A to jednoduchým zpomenutím mena. Čožeby sa asi stať mohlo, keby som sa tak sišiel s ňou? — Nie, nie! ani myslieť na to nechcem. Nuž to je tá sila muža-človeka, že nezná sa ani len vymaniť z vlivu, vzbudzujúceho v ňom trapné a bolastné myšlienky a rozpomienky. — Veru je to raz pravda, že priateľstvo prírody nezadá nám akživ tak dlhokrvcajúce rany, ako ľudia, naši blížni. — Nebudem ja hľadať priateľstvo ľudí, ale zostanem verným prírode a vyhnem všetkým bolastiam. — To bude smerodajnou zásadou budúceho môjho života. Som v odpočinku, potrebujem tedy pokoj a nie ostatné dni života zhorčujúce zápasy. Veď už to, že ma poslali na odpočinok, je dôkazom, že mi je potrebný pokoj. Ináč neviem, prečo by tak boli naložili tí o moje blaho zdá sa mi až priveľmi starostliví páni. Nuž ale pri tom všetkom je to predsa nápadné zahrávanie náhody, že som si toto mesto vyvolil za domovinu, a ešte nápadnejšie je, že som práve u jej sestry a nie niekde jinde najal si hospodu. U sestry tej, ktorá nesie vinu tej opustenosti a osamelosti, čo sa mi dostala za podiel. Mám ju žehnať a či preklínať? — niekedy mi tak príchodí, akoby zaslúžila moju najúprimnejšiu vďaku, a jinokedy zase nemôžem odolať, abych nehromžil a neklial na osud. A myslím, obidvoje je nepravé. Čo sa stalo, to sa tak stať muselo; v tom ani vďaka, ani kliatba človeka nezmení ničoho. Nuž tedy nech len ide ten svet svojím dosavádznym behom i ďalej, až ku koncu!“

Takéto myšlienky nielen raz zaujímaly Černého. Stávalo sa to častejšie, ale jeho dobrá vôľa konečne vždy zvíťazila! —

(Pokračovanie nasleduje.)

Anthropologické úvahy. Určitosť v rôznostach ľudských plemien.

Dľa Karola Rosenkranza, K. V. Zapa a iných P. H.

(Dokončenie.)

III. Kmen slovanský, je tretí, mohutný kmen indoeuropejského ľudstva z plemena kaukazského, dľa fysiskej povahy: krve zdravej, podoby ušľachtilej, zrastu dľa podobieňa, ktoré obýva, rozmanitého, v zápase s prírodou i s cudzoplemenníky, otužený, k pilnej práci a veľkej činnosti navyklý, žiadnych útrap a mozolov tohoto života sa nelakajúci. Dľa duševnej povahy svojej žije i s prírodou v miere a v priateľstve, jaknáhile od nej vynútil to, čo k pokojnému a poctivému životu svojmu potrebuje; ba on sa k nej čo syn k matke prihovára, na jej lone rád spočíva, s ňou sa kochá a od nej dobrotou božou všetko dobré očakáva. Duch jeho je vtipný, bystrý, myseľ pokojná, veselá, rozum zdravý, obrazotvornosť bohatá, živá, rozsudnosť u ľudu často prekvapujúca, u vzdelanejších ďaleko do budúcnosti hľadajúca. Srdce jeho je dobré, krotké, tiché, všetkým ľuďom prajné, i v hneve dobrým slovom ľahko smieriteľné, celá jeho povaha je dobrodejná, lebo je láskou kresťanskou hlboko preniknutá. On, veľa zlého už preživil na tomto svete, stojí tu nezlomený, vo viere v Boha nezvyklý a nepohnutý, nádejou lepšej budúcnosti sa vždy potešujúci, a ponevác je v láske k Bohu a k ľudstvu zakorenení, i všetko dobré ešte z milosti božej očakávajúci. A takýto mohutný, do sto millionov počítajúci kmen, ďaleko a široko svojimi konármi, haluzmi a ratolesťmi rozložený, je tu, aby ešte veľké a sväté dielo na svete previedol, lebo ac je i on tu s inými plemennými bratmi v Európe predávno obydlený, nepokojený a prekážaný v svojom diele osudami ťažkými, jimižto stížený musel odrazať útoky divochov na Európu činené, aby iní pokojne pracovali, on ale obraňoval jich, ostal vzdor dávnovekosti svojej vždy mladým a čerstvým, k činnosti teda vznešenejšej, k činnosti ducha uspôsobeným. Pri kmenoch duševníu úlohu majúcih netreba, aby vospolok v štátnej jednote žili, lebo duch sa vie sjednotiť i s tými, ktorí za ďalekými horami,

vrchami, riekami a morami prebývajú, v jednote svätej myslí; a dielu jeho prekážat a ničť ho, bol by hriech smrteľný, keď on stáť a pracovať chce v obojivej službe celého ľudstva! Slovanov spojujú iba národnia sympathia a literárna, nikomu neškodná, vzájomnosť. A táto služba jeho, jako kresťanstvo samé, jehož sväté ciele a zásady uskutočňovať bude, nemôže byť nikomu nebezpečná, než práve k spásu ktoréhokoľvek národa dopomáhajúca. Kmen tento Bohu oddaný a celému ľudstvu zo srdca prajúci, jako dosiaľ neničil bytnosť národov, aniž jim odnímal jejich svobodu a reč, ale radšej jich chránil pred zahynutím: má bludy a hriechy terajšej Európy napraviť, a potom blahý mier do sveta uviesť. On sa učil už posiaľ rečiam všetkých národov, aby medzi nimi opravdive apoštolovať mohol, a síce viacej skutkami opravdu šľachetnými, nežli rečami prázdnyimi. To čo sv. Pavel apoštol 1. Kor. 13. kapitole o láske hovorí, je on mocou tejše lásky povolani na svete previesť. K tomuto kmenu patria už národy: Ruský, Polský, Česko-moravský a Slovenský, Slovinci Chorváti a Srbi, Lužickí Srbi a Bulhari.

Svet obdivuje už teraz svieži, čulý, umný, praktický, chrabrý a veľkých vecí schopný Ruský národ, po jeho moci a sláve. On i bez parlamentárnych foriem vedel sa riadiť zákonom pravdy, práva a spravodlnosti. Vo vojne s Turkami najnovšie vedenej, nešlo mu o vybojovanie Turecka a jeho zničenie, ale o vymanenie z neznesiteľného otroctva pres 4 stolia ujarmených bratských národov. Vo vojne tej nešli o zničenie Turkov, preto i nakladano s nimi vzdor jejich ukrutnosti nie rovnou mierou, ale tak ako s bezbrannými nakladano byť má. Osveta a vzdelanosť sa s každým vekom vždy mocnejšie v ňom ujíma a šíri. Jeho literatúra je ohromná a stojí na výške terajšej kresťanskej kultúry. Priemysel domáci s každým rokom sa zvelebuje, kunctvo sa vedie vo veľkých rozmeroch, a štát

spravuje kresťanská idea všeobecného dobrobytu a blaha. Národ slul dlho nevoľným vo smysle európejských liberálcov — ale teraz teší sa rozumnej voľnosti a humánnej správe. Inde sa hlasuje po snemoch o všelijakých zákonoch, ale hlasy nemajú byť čítané, lež na váhu pravdy kladené.

Poliaci utrativší nekďajšiu samostatnosť svoju a podelení medzi tri monarchie, sú tiež národ života schopný, veľkými dary ducha obdarený a kresťanstvom živým nesený. I jejích znamenitá, i čo do vedy veľa už značiaca, zvlášte ale poesiou vynikajúca literatúra, je pre nich opravdivou chlúbou a udržuje nezničiteľne jejích národný život.

Češi s Moravanmi, sami v sebe malý národ čo do počtu, povzniesli sa vysoko v hospodárstve, v priemysle, vo vzdelanosti, v osvete a v umení, nasledujúc pobádania a hlas svojho slovanského genia. Závisťliví nepriatelia jejích veľa jich osočovali, menovite z nevlastenectva jich obviňovali, ale toto sa ako čisté a spoľahlivé, práve v najhorších časoch pre monarchiu rakúsku skvele potvrdilo. Česko uznávajú už teraz, následkom týchto jeho vzácných predností, za druhú perlu v diademe rakúsko-uhorskej monarchie, lebo vzdor svojmu malému objemu a nebars úrodnej pôde, vládze k spoločným potrebám ríše 100 millionmi prispievať ročite. Nikde medzi Slovami nenachodíme na teraz a tolko intelligentného ľudu, ako práve v Čechách a medzi samými Čechmi, kde nie len vyšší ale aj najnižšia vrstva si je povedomá svojho ľudského dôstojstva i politického práva, kde ľud rád číta časopisy a knihy, a popri mravných cieľoch i svoj dobrobyt pojiť sa usiluje. Češi po dlhší čas západnou kultúrou Európy, ktorá velice sa od kresťanstva odchýlila, mýlení, zastali si teraz na stanovisko rýdzo-kresťanské. Literatúra jejích vždy väčšmi bohatnúce, opravdivými pokladmi vedy a poesie, ide v ústrety svojmu krásnemu a požehnanému rozkvetu.

Slováci, s tamtými jeden ethnografický celok, lebo ratolest kmena haluze západnej, sú fyzický zdravý a pekný národ, duševne ale oným bratom podobne od Boha nadaný, čo dosvedčujú u nich mnohí zvláštni auto-

didakti, (samouci), ktorí nás zaslúžený obdiv na seba obracajú, mohli by sa stať opravdivou perlou uhorského štátu a koruny, i chlúbou Slovanstva, keby jim nechýbalo práve to, čo duševný a mravný rozvoj národných osobností predovšetkým napomáha a čo je nutnou podmienkou nie len jich národnej, ale i vôbec čisto-ľudskej vzdelanosti a osvety. Vie to už celý svet, že sú Slováci pozbavení svojich, vlastnými mozolmi založených stredných škôl a že prišli aj o svoj literárny ústav, Maticu, k tomu štát nepostaral sa pre národ tento ani o hospodárske, ani o reálne alebo priemyselné školy! Nemajúc teda doma ničoho svojského, nútení sú k bratom svojím v monarchii sa utiekať, aby neostali bez žiadúceho vzdelania, keďže na základe cudzej reči nikdy sa dôkladne vzdelaf nemôžeme. A preto je to pre chudobný národ veľké nešťastie!

No, šťastie naše, že máme na všetky strany plemenných bratov, jejichž literatúry, čo samoukovia, k svojmu dobrému vykoristiť môžeme pomocou dobrého slovníka a mluvnice.

Slovák bol od jakživa verný svojej vlasti, lebo je praobyvateľ a pôvodný majiteľ zeme, ktorú obýva, bol tiež verný vždy svojmu zákonnému kráľovi, jako to jeho hrdinské nadstavovanie života za vlast drahú i za kráľa, svätú úctu poživajúceho, v bojoch mnohých skutočne potvrdené máme; že je ale predsa vždy osočovaný a upodostrievaný, jakoby sa inam fahal, je politikou jeho nepriateľov, ktorí ho pre jeho fyzickú i duševnú bohatú nadanosť v iný národ prerobiť sa usilujú!

Ináč si tento nešťastný národ predsa nezúfa, lebo on vo viere kresťanskej takrečeno od matere vychovaný, neprestáva dúfať v spravodlivého a milostivého Boha, ktorý svojich verných neopúšťa.

A len táto viera a dôvera k Bohu čini ho vo všetkých strastách života pokojným a tichým; ač často zadumeným a truchlým, predsa aj veselým, jako to jeho spevavosť dosvedčuje. On je stelesnená poctivosť, úprimnosť, prajnosť, dobrosrdečnosť a šlachetnomyselnosť, jeho vlastenectvo nikdy nebolo sebecké, ale povždy k celej zemi, k celistvej vlasti, ku všetkým jej obyvateľom obrátené, a preto pravdivé, čisté, svaté a bezúhonné.

Leží to už v jeho národnom a dobrodružnom charaktere a v jeho kresťanskej láske, pre ktoré nikoho ukriviť nechce, ba to učiniť. Boha sa bojí!

Slovinci, patriaci k vetvi srbsko-chorvatskej, sú národ bystrý, vtipný, pracovitý, duševne a národne už prebudený, a čo do literárnej činnosti, pochvalným smerom idúci.

Chorváti a Srbi, u nás a v Turecku, sú národ svieži, čulý, pohyblivý, plný ohňa a života, výborní vojaci, o vernosti týchto rakúskych Slovanov ku svojej vlasti a k monarchii nemožno ani najmenej pochybovať, lebo je ona skvele a historicky dokázaná v ohni bitiek najkrvavejších, za vlast a trón vedených. Prvsi sú tak stastní, že majú svoje školy, akademiu a universitu, nad to literárny ústav Maticu, druhí majú tiež školy a Maticu, jich obživuje už dávno národné povedomie a hrly sebecit, i vzdelávajú a rozvíjajú sa uslachtené, berúc sa drahou kresťansko-národnou, hotoví súc k najväčším obeťam, za drahú svobodu, menovite za národnú existenciu.

Lužickí Srbi, najmenšia ratolietka z kmene slovanského, iba dakolko tisíc už počítajúca, od Nemcov veľa pretrpevia a tak osudom svojim nám podobná, svojou húževnatosťou a vernosťou k národu, božou milostivou prozretelnosťou zachovaná je Slovanstvu, i drží sa a rozvíja milo svoj národnoliterárny život.

Bulhari, iba za našich dní, r. 1878., z jarma tureckého osvobodeni, počínajú ešte len rozvíjať svoj samostatný život, v duchu národnokresťanskom.

Tak hľa idú tri indoeuropejské kmeny, pri pokojnom rozvíjaní svojho života na základe kresťanskom, ešte skvelejšej budúcnosti v ústrety; i oni ak opustia bludné a záhubné náhlady ešte vždycky v Europe strašiacej filozofie, vystavenej na základe pohanskom, zvlášte na zle pojataj prírode i našej planety

i toho univerzálného sveta, a na základe falošne ponímaných zásadách spoločenského života, ktoré sú kresťanskému náhľadu na svet celkom oproti postavené, chopiac sa viery, pravdy, spravodlivosti, lásky a nádeje kresťanskej, preporodia sa k ďaleko slávnejšiemu, šťastnejšiemu a požehnanejšiemu životu všetch indoeuropejských kmenov a národov, a stanú sa so Slovami, obživiteľmi všetkých ostatných plemien i národov v ľudstve, že oslobodiac jich od doterajšej telesnej, duchovnej i mravnej poroby, budú tí prvorození v kráľovstve božom a prvotiny vzkriesených z mrtvých — dožijú sa slávy synov božích, aby stali sa podobnými Pánovi svojmu v nebesiach oslávenejšiemu Ježišu Kristu a prijali dedičstvo večné, od neho jim pripravené. Preč teda s doterajšími bludami a hriešnym egoizmom, ktoré iba slepotou, neverou a tvrdošijnosťou ranení ľudia v sebe prechovávať môžu. Nečestné je pre nás kresťanov, že sa mnohí klonia k thalmudickému židovstvu — antikresťanskému muhamedanizmu a z falošnej filozofie vyrastlému svobodnému murárstvu. V nás žije tá viera, že občiansky i nábožensky, prostorozumne i filozoficky, sociálne i kosmopoliticky nás iba viera a pravda kresťanská, s jej nádejou, láskou a posvätením, spasí. Inde niet pomoci pre veškeré ľudstvo, všetko ostatné vedie človečenstvo ku pádu a k záhube!

K tomu viaže nás, k bielemu kaukazskému plemenu prislúchajúcich i to, každému do očí padajúce uprednostnenie božie nad iné plemená ľudstva, lebo od jakživa na tomto plemení spočívala zvláštna milosť božia, podelivšia ho najkrásnejším telom, najbystrejším vtipom, najbohatším unom, najpravdivejším zjavením sa jemu seba samého, a mocou a slávou veľikou už na tomto svete, keďže Európa a z nej vyšlé kolonie v iných častiach zeme, šíria panstvo svoje po celom zemskom obore a požívajú najlepšie plody jeho i odievajú sa rúchom mäkkým, nádherným a skvelým!

Vukana.

(Zo srbského *Ogneslav Dobrodružský.*)
(Pokračovanie.)

Prvé zlaté lúče slnca, ktoré nad krásnou omoľskou rovinou a jej strašnou bránou hor-

ným ždrelom vychádzalo, dávaly znak všetkým kráľovským čatám k nápadu. Vladislav

ešte v noci ľahko odohmal nepriateľské stráže a čakal rozsvit pri monastire v hore.

Naraz zahrnely trúby, nápad sa začínal zo všetkých strán. Protivníci to očakávali, lebo boli po múroch rozostavení s natiahnutými strelami. Oni nádeju skladali v nedostupnosti hradu, preto sa nezlakli presily, ktorú kráľ na nich vyslal.

Ako som povedal, hrad, v ktorom sila povstalcov bola sústrednená, stál ako hniezdo orlicie na vrcholci ohromnej skaly, z ktorej človek, ktorý dolu pri Mláve stál, zdal sa byť pidimužikom a ktorá bola zo Ždreľskej strany strmá ako múr.

Vladislav nemal druhej cesty len na tú strmú stenu sa driapať. On sa ani najmenej nezlakol ťažkosti; prvý vytasil meč z pošvy a jurišal napred, jeho čaty za ním, v okamihu bol spodok steny vojskom naplnený, vždy vyššie a vyššie sa driapajúce. Z hustého oblaku vojska sa blyštala zbraň; hrmenie skál a kameňov, ktoré preskakujúce váľali do hlbiny, ozývalo sa v úzkom Ždrele strašnejšie ako tá najhroznejšia búra, ktorá časom zvykla navštevovať ten kraj peknej Srbieje. Ale to všetko málo bolo. Strach a úžas nastal len potom, keď na Vladislavovo vojsko sypaly sa z vrchu strely buričov, keď pomedzi jeho rady tiekla vrelá smola v celých potokoch, ktorú z vrchu liali, keď so skalami, ktoré dolu letely, počali sa dolu hlavami mŕtví vojníci valiť.

Búrna Mláva za krátky čas bola zabarvená srbskou krvou. . . . Ona prijala do seba junákov a dolámanú zbraň, potom sa náhlila von zo Ždreľa, aby rozprávala o hrúzi, ktorá sa ešte nestala, ako stoja tie steny, aby rozprávala poliam a nivám, ktoré sa za Ždrelom na široko a ďaleko rozprestierajú. . . .

Ale všetko to nenastrašilo Vladislavových junákov. V tom hrmení, ktoré by každému pozorovateľovi krv v žilách rozohrialo, medzi hvížďaním striel, ktoré v radoch ako hromový blesk rezaly, zabudli na seba, na dom a deti, zabudli na všetko, čo jim niekedy milé bolo, oduševnene všetci volali: „Za kráľa a vlasť!“ steny jim stonásobne odpovedaly, a oni jurišili za svojim mladým vodcom.

Čo človek sotvy pochopí je v stave, to vykonal Vladislav v týchto okamihoch, ani sám nevedel z kade má toľko sily. Necítil, že sa mu svaly triasly od veľkého namáhania, už len že ho neopustily; horúci pot mu šibel z celého tela, na ústa mu šly krvavé peny, ale on nezastal. Už nevládal ďalej, zastavil sa, zhodil zo seba plášť, rozrezal spony na oklopoch a košeli z panciera, lebo nemal kedy jich rozväzovať, odhodil všetko od seba, vzal do ruky strelu a šípy, hnal sa takto k predu, nedbajúc, že mu ostré kamenia obuv a potom aj nohy porezalo, že za ním krvavá stopa ostávala.

Mnohoráz kraveviča zvalily dolu skaly, ktoré do prepasti letely, ale on skočil vždy na nohy, vyvolával svojich junákov, ktorí počali nádeju traťiť, že k víťazstvu prídu, aby za ním sa hnali: „Za kráľa a otcínu!“ napred sa hnal.

Jeho hlas, akoby nebeská trúba, oduševnil umorených junákov, novú silu jim dodával, z jich úst počul bolo: „Za kráľa a otačbinu!“ a posilnení leteli ďalej.

Vladislav pri častom padaní na zem, neskočil už tak rezko ako zprvu. K povstaniu sa musel prichytiť suchého dreva, ktoré v tomto mori skál od veľkej horúčosti vyschlo.

Už pol cesty bol prešiel, už zvalil strelou niekoľkých buričov z múra, naraz sa mu v očiach stmilo a on dol hlavou padol na krvavé skaly. Nemohol ďalej. . . . Človek bol slabý, ktorý nikdy nemá sily, aby docielil to, čo je vznešené, sväté veľké. . . . Opustily ho sily. Podlý smiech sa ozval z múrov a Jezevica ten chechot znásobnila.

* * *

Keď kravevič k sebe prišiel a okolo seba pozrel, za dlhší čas sa nemohol rozpamätať, kde je. . . . Nezostal za veľa v rozpakoch, lebo počul z dvora mnoho sto hlasov hromovite volat: „Živio kravevič!“

To byly jeho čaty. Bol odnesený do izby kláštornej, kde sa boli mnísi a lekári vojenský sišli a snažili sa vodcu k životu priviesť. Keď sa Vladislav trochu posilnil, hneď skočil medzi bratov svojich, ktorým sluce lepšie zasvietilo, keď ho videli, oduševňoval jich, žeby sa nič toho nestrachovali, že prvý nápad jich víťazmi ne-

urobil, ale aj bez toho vojsko kráľovské nebolo zmalátnelé na duchu, lebo nedovolilo vodcovi, aby dokončil oduševnenie, ale zvolalo:

„Smrť buričom! Ešte v noci jim musíme rozboriť diabolské hniezdo, trebars len jedon zostane z nás, ktorý kráľovskú zástavu vytýči na hradbách!“

Vodca rozkázal, aby sa mrtvolý posnášaly a aby jim mníši zaspievali posledný raz a žeby sa pochovaly, potom že si môžu oddýchnuť, pripravujúc sa k druhému nápadu. Vladislav stonásobne sám sebe prisahal, alebo že zvíťazí, alebo že sa nevráti z tohto nápadu.

Vydajúc niektoré rozkazy náčelníkom, šiel z monastíru von na planinu a tu sa prechádzal, občerstvujúc sa večerným chladným povetím, ktoré účinkuje na zmorené telo ako najužitečnejší liek. Často pozrel na kuly buričov, ale nie preto, že mu asnaď vzdorujú hnusní padúsi, ale že ho upomínaly na nesúdenú milú, na najkrajší kvietok veľkej a krásnej zahrady omoľskej . . . Pred jeho dušou sa mu ukazovali krásne sny, ktoré sa mu snívajú v tom čarokrásnom večierku.

Takto kráčajúc zamyslený, nespozoroval, že hneď za ním vystúpil shrbený starček, mních z monastíru, ohliadajúc sa na všetky strany, ako by sa obával, že ho niekto spozoruje. Bol to starček so šedivou dlhou bradou, s mnohými vrázkami na tvári, na ktorej predsa dobre bolo poznať pravé srbské ťahy. Keď boli hodný kus sa vzdialili od kláštora, starček sa poponáhľal, predstihol Vladislava a padol pred ním na kolena:

„Jasný kráľeviču! Odpusť, že ťa vytrhnem z myšlienok, ktoré sú tak drahé pre našu nešťastnú otčinu!“

Vladislavovi nedopúšťala jeho skromnosť, aby pred ním klačal boží slúžobník. Chytrý sa zohol a podvihol ho zo zeme, strhol dolu kalpak a bozkal starcovi pravicu.

„Čo dobrého, starý otče!“ ticho sa ho pýtal.

„Ach, niet ho už viac, všetko čo je dobré, ďaleko je od Srblina,“ smutne hlavu sklonil na prse, ale sa hneď zepamätal a vravel: „Ja som pred chvíľou prišiel z hradu buričov! . . .“

Vladislav dva kroky nazad stúpil a meral ostro mnícha.

„Neodsudzuj ma po predku, jasný Vladislave! Nebol som, ani nikdy nebudem ešte v tých málo dňoch neverný kráľovi! Na moje nešťastie som práve ja slúžil liturgiu v Tršskom kostole v ten hrozný deň, keď buriči pobúrili naše omole. Násilne ma odvedli bezbožníci so sebou od svätého oltára. Do dnes som tam bol zatvorený s ostatnými buričmi v tých prekliatych kulach, ale dnes, chvála Bohu, som sa vysvobodil, a nevrátim sa ta viac, len s mojim kráľevičom, alebo na jeho rozkaz.“

Vladislav zadivene ešte meral starca.

„A čo ťa teraz ku mne dovedlo, otče?“

„Poviem ti. Drman počul, že si sa ty priblížil s vojskom. Hneď schoval všetky drahocenné veci aj toho nevinného anjela, ktorého nie je hoden mať, jeho dieťa Vukanu do jednej jaskyne, o ktorej pri mojich už šedivých vlasoch po dnes som nevedel, že jestvuje v tomto priesmyku.“

Ladová strela preletela telom Vladislavovým, keď počul Vukanu spomenúť.

„Dnes prišla ku mne plačúce Vukanina priateľka, ktorá je s ňou v jaskyni, složenými rukami ma v mene jej prosila, aby som šiel k jaskyni, že má nejakú prosbu . . .“

Vladislav sa vše viac k starčekovi približoval, skoro ho prehltol pohľadmi a pohybami, ktorými jeho slová nasledoval.

„Ja som šiel do jaskyne. Nešťastné dieťa padlo predom mnou na vlhkú podlahu, objímalá mi kolena a zaklínala živým Bohom, aby som teba k nej dovedol, že ti má niekoľko slov riecť, na ktorých aj tvoje aj jej šťastie visí, tvoj aj jej život. Ja som prijal na seba to posolstvo a hľa tu som, aby som vykonal tvoje rozkazy. Ak chceš, ja ťa odvediem do jaskyne, kde čaká na teba netrpelive Vukana.“

Kráľevič stípol. Najprv si pomyslel, či je to nie osídlo, do ktorého ho myslí vodca buričov lapiť, dozvediac sa, že zamiloval si jeho dcéru; keď ale pozrel starčekovi do očí, primnoho statočnosti videl v jeho svobodnom pohľade, toľko žeby na to bol svoj život dal, keby sa bol svet natoľko pohubil, že sa peklo skrývalo aj v srdci starca.

Trochu pomlčal, potom ale chvatne chytil ruku starcovu a hlasne mu riekol:

„Odveď ma!“

Noc už dávno bola nastala, dokým do monastíra boli dorazili, ukázal aj mesiac svoju bládú tvár na jasnej oblohe, nazerajúc do mútnej Mlávy a na krvavé steny.

Vladislav s mníchom pričkal, pokým všetko nepospí, potom vyšli von a šli popri rieke až k tomu záhybu, ktorý ani buriči ani kráľovské vojsko nevideli pre hustý les.

Tu prešli cez búrnu Mlávu.

Keď prešli na druhú stranu a ďakolko krokov ešte urobili, mních zastal.

„Či je ďaleko brána od jaskyne?“ zpytal sa netrpelive junák.

Mních mu tým odhovoriť, že ukázal pred sebou na odsek steny, ktorý bol skrytý v hústave, tak že ho Vladislav ani vidieť nemohol, potom vybral nejaké zamotaniny a uviazal okolo seba, bola to fakla a kresivo, ktoré starček bol tam skryl.

Vchod bol malá, úzka diera do zeme tak, že človek namáhaním sa dolu zpúšťať musel, a keď dnu vnišli, museli sa na štyroch plaziť. Starček zapálil faklu, žeby nešli po blate, ktoré cez vrchol vtečenou vodou sa stalo. Po niekoľko okamihoch mohli rovno ísť, ale ešte vždy šli úzkym tmavým priechodom. Nešli dlho, tu sa jim pred očma naraz akoby dakajý zakliaty hrad ukázal. To čo Vladislav prvý raz v živote videl, zatriaslo ním, lebo videl snahobieleu podlahu a pôjď, videl a obdivoval vznesenú prírodu.

Naraz zastali v prostred tohto varí zakliateho zámku, ktorý zo snahobieleho mramoru pozostával, z povale kvapkala chladná voda, a tieto kvapky pretrhávaly tichosť ohromného jasku, a od pravekov kvapkajúce vyhlodala a obkrúhčila mramor, žeby to ľudská ruka nebola v stave vykonať. Od svetla fakle, ktorú mních hore držal, zdalo sa, akoby tam tisíce duchov sa vznášali, tam stáli tróny,

oltáre a druhé kamenné postavy a okrasy, ktoré sa tu roztratené nachádzaly a v tmavom priestore sa ďaleko tratily. K týmto okrasám nedajú sa ani z ďaleka prirovnať zlaté a strieborné drahocennosti caríhradského imperatora, ktoré ale Vladislav za najväčšiu krásu držal, pokiaľ tento jask nevidel. Tento bol o vela krajší, vznesenejší a umeleckejší. Tie krásne vodopády z kameňov, tie malé jazierka, bystré ako slnce v oku, v ktorých sa na tak divný spôsob ten kamenný svet zrkadlil, všetko to bolo tak neobyčajné, že Vladislavovi rozum zastal. Zdalo sa mu, že je to len sen, a že tieto divotvornosti sú len obrazy jeho napuňtej obrazotvornosti; šedivý starček k nemu pristúpil, ticho riekol:

„Nemeskaj Vladislave, poľnoc prešla.“ Kravevič ochladil studenou rukou čelo, aby takto k sebe prišiel, potom sa poponáhlal za mníchom, ktorý ho z faklou ešte celú hodinu viedol cez nové a nové kamenné postavy, ktoré jedna od druhej krajšie a krajšie byly. Takto idúc viaceráz sa Vladislav potkol, poprosil starca o faklu, žeby mohol vidieť, pod čom stúpa a čo to tak príserne hrká pod nohami. Keď mních posvietil, tu videli, že sú to celé ľudské kostry, videli na hlave čierne jamky, z ktorých možno niekedy krásne ohnivé oči sa divily tomuto márnemu svetu.

Naposledy sa zdalo Vladislavovi, že v diaľke vidí slabé svetlo, ktoré vše väčšie a väčšie bolo, čím sa viac k nemu blížili. Hrad sa mu počala silne dmúť, lebo srdce cítilo, že sa sblízuje k tej síle, ktorá ho k sebe príťahovala cez tolké vrchy a cez mnohé kraje. Neklamal sa. Kravevič uzrel v jednom sklunku z jaskyne dve ženské v bielom rúchu, ktoré mu vyzeraly ako dve vily.

To bola Vukana s jej priateľkou.

(Dokončenie nasleduje.)

OBSAH: Lalijs. Povest od Vajanského. (Pokrač.) — Videnie. D. Z. Lauček. — Moc prírody. Obrázky zo života. (Dokončenie). Miloslav Dumný. — Pani Tvarilovská. (Ballada.) Z. A. Mickiewiczza M. Dumný. — Dubovský mlyn. Obrázok z našich dedín. Od Jozefa Skultétyho. — Závet. D. Z. Lauček. — Pomlavy. Veselohra v troch jednaniach. (Dokončenie.) Podľa francúzskeho románu P. K. Fr. Jancík. — Básnické brko. G. Čakovský. — Nepokojný odpočinok. — Anthropologické úvahy. Určitosť v rôznostach ľudských plemien. Dľa Karola Rosenkranza, K. V. Zapa a iných P. H. (Dokončenie.) Vukana. Zo srbského Ognoslav Dobrodružský. (Pokračovanie.)

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hácky silných, dňa posledného každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarkeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

Hurtovej. V stručnosti sdělil mu svoje úmysly, týkajúce sa vyplácania dlhu a prosil ho za poshovenie aspoň dotedy, až uvidí aj on, že jest možnosti k vyrovnaniu tejto, za ztratenú považovanej veci. Ale Jakub na prosby poctivého syna zasypel ani had a s odôvodnením, koľko on pri tom trati už aj poslal, že mu je to ďalej nie k vydržaniu, zrovna hrozil mu súdobným zakročiením.

„Hah, potvora úžerníčka!“ zkríknul mládenec, postavil sa ku dveram a dupnutím nohy k cúvnutiu primäl žida. „Keďby na zemi už ozaj nebolo spravodlnosti, prosby moje ale neboly by dostatočnými k tomu, žeby som ju z neba dovolal: trebars by som zasahovanie do božích diel svojim ztrateným mal zaplatiť, ja stanem sa tou spravodlnosťou!“

Jakub, ač menej rozumel smyslu týchto slov, než zovnútornej vyhrážke, ktorou prednesené boly, na smrť zblednul a odvolaním svojej predošlej hrozby tíšil a prosil rázneho mládenca.

Tento, nie tak pre seba ako pre otca, dal sa uchlácholiť plazivému a lstivému krčmárovi, ktorý ho potom s tým ubezpečením prepustil, že ako dávný priateľ starého mlynárov, bude ešte čakať a hotový je prijať synom navrhnuté podmienky.

Poctivému synovi odľahlo na stiesnenej duši, a vracajúc sa dedinou, ani sa neobzrel; lebo jak sa obzre, bol by podistým zbadal, že sa Jakub záhumním tahať ku ceste do mesta vedúcej.

* * *

Mladý Hurta neobzrel sa, nevidel Jakuba tahať sa záhumním ku ceste do mesta vedúcej, a tak nemal podozrenie.

Mlyn išiel, klepotal. Po dedine zastávali ľudia a načúvali, či je to ozaj jich mlyn puštený. A jaknáhle roznieslo sa, že vo mlyne doma je aj „mladý,“ ihneď našly sa ženičky, ktoré vzaly vrecia na chrby a šly mlet.

Samko čo nevidet opravil zapustlý stav vo vnútri a mlelo sa od rána do večera, od večera temer do samého rána. I z vonku, na dvore, videt mu bolo na všetkom ruku. Povalané ploty, nakoľko dalo sa bez novej látky a bez väčšej pracovnej sily, pooprával, zahradu vyčistil.

Ale škoda námahy, škoda statočnej práce! O nedlho zjavil sa stály postrach Dubovej, exekútor, a s Jakubom i tohto právnym zástupcom zavítal vo mlyne. Lstivý žid, ktorý hneď po rozmluve s mladým Hurtom utekal do mesta k posúreniu do obehu už prv privedenej pravotnej záležitosti, teraz na stranu zavola nemilo prekvapeného mladého muža a klajúc, prisahajúc sa, ujštoval ho, že on nechcel zakročiť proti ním, že to jeho zástupca bez jeho povolenia akosi myľne urobil: ale aby sa nebáli, veď sa to teraz ešte nič nestane, on predíde ďalším neprijemnosťam, lebo presvedčený je, že behom pomerne krátkeho času urovnaná bude medzi nimi táto záležitosť.

Nešťastný dedič do rúk úžerníkových došlého majetku s opovržením odvrátil sa od podvodnej tejto duše a chladnokrevne dával sa na osudný výkon. Len blesk, čo mu chvilami z oka šlahal, svedčil o rozpoložení vnútra a o myšlienkach, čo mu v hlave vírily.

Až keď odišiel krčmár i jeho pravda, zpomnel si na otca, ktorého bol ztratil z oka. Hľadal ho po mlyne, vyvolával po zahrade; ale — toho nikde nebolo.

* * *

Dubovský mlyn nebol viac prístreším pre starého Hurtu. Prichádzal len každý druhý alebo tretí deň raz, poprechodil každý kút dvora i zahrady, kým nepotkal syna, potom sklopil oči, obrátil a ztratil sa.

A syna mu práve toto privádzalo do zúfania. Keď z mesta, kam sa radíť chodil, beznádejne prišiel nazpät, zastavil koleso a chladnokrevne očakával, čo má prísť. On nad vodou na suchom pni sedával, otec opodial na vršku, a tak dívavali sa dlho — dlho jeden na druhého.

Prišiel deň odpredaju. A kto mohol sa z Dubovej dostaviť čo kupec? Kto mal z tamejšieho zúboženého ľudu peňazí k zakúpeniu mlyna, veľkej zahrady a roli, keď jemu samému temer každý deň pod odpredajom stálo niečo? Dostavil sa mimo niekoľkých zvedavcov sám veriteľ, Jakub; on sám kupoval a stal sa za cenu, ktorá sotva z polovice presahovala obnos dlhu, majiteľom dubovského mlyna.

Bólly, tupý chrapot vydral sa zo starého mlynárovej hrudi, zmúteným a desným pohľadom, od akého dojmu krev mrzne v žilách, premeral prítomných, obrátil sa, prebrodil sa cez vodu a pokrikujúc odhodil hore vrškom.

Stalo sa, čoho sa mu syn už dávnejšie obával. Prítomní dedičania zdeseno pozerali jeden na druhého a útrpne šeptali: „Pomätený.“

„Otec, otec môj!“ pustil sa za ním syn, obávajúci sa o nešťastného starca. Keď však videl, že na vrchu kopca sadnul si na svoje obvyklé miesto a meravo díva sa dolu ku mlynu, zastal, nevedel sa ďalej hnúť, nebol by vydržal z blízka otcov pohľad.

V noci zblél mlyn so všetkými pobočnými staviskami. Žiaru veľkého ohňa vidieť bolo na tri doliny; ale prísť na miesto a brániť, ani zo samej Dubovej nemal nikto odvahy.

Starý mlynár pod celým tým časom nepohnuto sedel na vrchu kopca.

Jakub ráno nebol nikde k najdeniu. Zmiznul na veku.

Hurtu vo dne neviadať, v noci ale, nech je tma alebo mesačno, tam vysedáva na svojom obvyklom mieste. Ľudia sa križujú, keď jich vedľa mlyna vedie cesta a doma vyprávajú si, že sú noci, v ktorých aj syn prichodí na kopiec ku starému.

Závet.

Keď najposlednejšej sa hlahol
Piesničky mojej odmlčí,
Keď révy viacej darom blahým
Hruď k spevu sa nerozblčí,
Keď z nej nadšenie, jarosť minie,
Ako večerný zory stín:
Nuž teda budem, drahí bratia,
Ako vidíte, smrti syn.

Nezavierajte ma do rakve,
Úzky by to bol pre mňa dom;
Ani nenoste ma na cimiter
Ku pokojným otcom, bratom:
Lebo tie žiale, ohne, trapy,
Čo som ja piesňou kojeval,
Vyrazily by z mrtvej hrudi
A mrtvých moril by môj žiaľ.

Ale vykopte diery dlhú
V vrch, kde železo sa kopí,
Nech tam vyleje hruď všiu muku
A ňou všetok kov zatopí:
Synovia niekedy robia, na zbroj
K boju, otrávenú rúdu,
A vrazi, keď jej rany zkusia,
Rody viac moriť nebudú.

D. Z. Lauček.

Pomluvy.

Veselohra v troch jednaniach.

(Dokončenie.)

9. výstup. Suchodolský. Predošli.

Fruška. Ach, to nie je pán Vsetečka.

Štebetková. Len pán Suchodolský.

Suchodolský. Opozdil som sa, ale myslím, mal som k tomu dostatočnú príčinu. Dávno som sa vybral sem, idem cez rínoč, a tu viďm z taty vychodiť jedného pána s paňou —

Sabinka. Ach, ďaka Bohu! tedy nie je doma, odišla —

Štebetková. Veď ešte nevieme, kto to bol?

Herkules. On bol i ona bola!

Mastičkář. Dozajista ona to bola s ním, keď z taty šli.

Vesláj. Ba keď bol jeden mužský a jedna ženská. Ale počujme, čo nám vyprávaf bude pán Suchodolský.

Suchodolský. Hm! myslím si, kto to môže byť? Pán neznámy, pani by mohla byť pani Dolinská —

Fruška. Tedy predsa ona?

Suchodolský. Počkaj reku, musíš sa presvedčiť, kto je to a zoznať, kam idú. Utiahnul

som sa tedy, aby ma nevideli a prešli popri mne.

Veselý. A nezpозorovali vás?

Suchodolský. Nie! nemali očú len pre seba. Netajím, že som sa za tú paniu interessoval a že na ostatok, akby bola ona chcela, bol bych i svoj mládenecký stav zamenil. Ale ako dnes na toho, čo s ním šla, pozerala, vidím, že pre mňa niet nádeje!

Fruška. Ojej, aké nešťastie!

Štebetková. Ak len po vdovici túžite, najdu sa i jiné —

Veselý (stranou). Tá nebudaj myslí na seba!

Sabinka. A kde že šli?

Štebetková. Kto?

Sabinka. Nuž Dolinská s tým pánom?

Fruška. To je pravda, to nám ešte nepovedal pán Suchodolský. Zdá sa, že ho žiaľ ztratenej lásky prevláda!

Kunigunda. Či, prosím ponížene, mám ísť pre toho zámočníka?

Herkules. Nie, už je netreba.

Kunigunda. Tak môžem odísť?

Sabinka. Môžeš.

Kunigunda (odíde).

Suchodolský. Ten párik rovno šiel k Hromadovi, kráľovskému notárovi.

Fruška. K notárovi?

Štebetková. K Hromadovi?

Mastičkár. A čo tam chcu?

Suchodolský. To ja neviem. Dlho som čakal, veď sa reku vráta, ale darmo, nechodili, a ponevác som necheel sa opozdiť, tak som odísiel ja a tu som. Nuž to je príčina mojho opozdenia.

Sabinka. Ach! ako mi odľahlo, už aspoň v tom ohľade som uspokojená. Ale čo ten Vsetečka nechodí?

Štebetková. Aní neverím, ten musí byť nemocný, lebo by jinače už tu bol. S dobrými novinkami sa on ponáhla.

Fruška. A môjmu mužovi svätosväte prisľúbil — keď bol na strome —

Veselý. Na strome? Vsetečka na strome? ej to muselo byť krásne podívanie. A čo robil na strome?

Mastičkár. To vám on sám povie. Ja som mu sľúbil, že ho nevyzradím, a dodržím sľub; na ostatok by som i celú ctenú spoločnosť

prípravil o prekvapenie, ktoré dojistá pocíti, keď jej Vsetečka vyprávať bude, ako, sediac na strome, vypočúval diskurs pani Dolinskej s pánom — Michalom!

Suchodolský. Tak? tedy tak?

Veselý (so smiechom). No ale, pane Mastičkár, dajte dobrý pozor, aby ste nejako neprezradili tajomstvo pána Vseteckovo, ktorý tuším už ide.

Štebetková. I tu sa splňuje to: my o vlku a vlk za humný.

10. výstup. Vsetečka. Predošlí.

Vsetečka (vníde, hlavu pokrútenú v tafate, na nose veľký flajster, krok jeho nejistý, kulhá).

Štebetková. Ach, pre Boha, ako že vyzeráte? Čože vám je, pane Vsetečka?

Sabinka. Čo sa vám stalo? Kto vás do takéhoto stavu uviedol? Mali ste asnaď duel?

Fruška. Áno áno, tak to bude, pán Vsetečka dueloval sa s Michalom a ten dozajista zákernickým spôsobom ho po chrbte uderil.

Veselý. Ale veď rany nemá na chrbte.

Štebetková. Pánovia moji, ja som toho náhľadu, že tomu zločincovi musíme na prsty poklepať. Nesmieme dovoliť, aby našich priateľov takto bil a drvil; poďme hneď a hneď všetci in cupere —

Veselý. Ba asnaď in corpore!

Štebetková. Všetko jedno — tedy in corpore k mešťanostovi žalovať a nášho milého priateľa zanesieme na mestský dom. Ledva že chodí, neborák!

Mastičkár. Dobre tedy, ja súhlasím s tým návrhom.

Suchodolský. I ja! berme na plecía pána Vsetecku. (Chee ho pozdvihnúť.)

Vsetečka (odokryje ústa a kus nosu). Čo chcete robiť? — Prosím vás, urobte mi to k vóli a sedte. — Načo chcete ísť k mešťanostovi? čo tam chcete? čo mu poviete? Nič, lebo nič neviete. — Či sa žalujem? či som vám riekol, že ma Michal poranil? To som vám neriekol, ba osvedčujem vám, že mi to prichodí veľmi neslušným nazývať ho zločincem. Prečo ho voláte zločincem? na jaké skutky staviate svoju obžalobu? Keby on to vedel — a snadno, že sa to dozvie — keby vás obžaloval pre utrhanie na cti — čože po-

tom poviete? Zaplatíte pravotné kelčfky a zasluženú pokutu pretrpíte! To je taký beh sveta tohoto, kto druhému ubližuje, zaslúži byť pokutovaným.

(Všetci prítomní pozerajú v prekvapení a zdivení jeden na druhého, neznajúc si vysvetliť Vsetečkove slová.)

Štebetková. Mój milý Vsetečka, prekvapujete nás. Nevieme, čo máme myslieť o zmene vašich rečí. My sme toho cudzinca zločincom nazvali, lebo vy ste predniesli tie najťažšie žaloby proti nemu: nazvali ste ho padelateľom peňazí . . .

Vsetečka (skočí jej do reči). Ja? Boh ma uchovaj, to nie je pravda, to som nepovedal.

Sabínka. My všetci sme to počuli.

Vsetečka. Tak všetci prítomní zle rozumeli. Ja som riekol, že v Pešti zjavily sa falošné štyrkrajciarníky. To nijako nevzťahovalo sa na pána Michala.

Sabínka. Ale, pán Vsetečka, tajiť len nebudete, že ste toho muža nedávno v noci obviňovali, že chce mesto olúpiť a zapáliť?

Vsetečka. Ja, milostpani? . . . Nepravda. Ale akby som to urobil, tak som len žartoval a chcel som smiech zapríčiniť. Za to nemôžem, ak ste to na ozaj brali, lebo to ma práve zabávalo.

Štebetková. A keď ste si na cestu lahli a keď osol či kto ponad vás preskočil?

Vsetečka. To tak dohovorené bolo.

Veselý. S tým oslom?

Vsetečka. Nie, ale s tými šuhajmi, čo ho naháňali.

Štebetková. A dohovorené bolo i to kriesenie vás smradlavým syrom?

Fruška. Ale jedno len nebudete tajiť, pane Vsetečka. Pred niekoľko dňami hovorili ste, že ste videli pani Dolinskú v rozhovore s pánom Michalom; že ste počuli, ako si krásne, lúboštné slová zamienali.

Vsetečka (skrabe sa). Ja že som videl pani Dolinskú? — odpustíte, to je . . . ale predsa, rozpomínam sa . . . myslel som z počiatku, že je to tá pekná vdovica, ale mýlil som sa. Dozvedel som sa, že to nebola ona.

Sabínka. Ale ešte dneská — ešte dneská stáli ste na stráži. Moja sesternica bola na

prechádzke; vy musíte znáť, kam šla a či sa s niekým sišla.

Vsetečka. Ja, milostpani, že som vašu sesternicu strichol? Čo si myslíte? nazdávate sa, že ja mám čas stáť na stráži? To by bolo krásne zaneprázdnenie pre mudrca! . . . Ďaka Bohu, ja mám jiné veci v hlave.

Sabínka. Ale, veď ste už za včas rána boli na ulici, oproti môjmu domu, schovaný v jednom kúte, čože ste tam robili?

Vsetečka. Robil som verše, áno, verše som robil. Ja veršujem všade, kdekoľvek som, na ceste tak ako jinde.

Fruška. Tak ste veršovali i na strome?

Vsetečka. Na jakom strome?

Mastičkár. Nuž či som vás nenašiel v poli na strome?

Vsetečka. Mňa? vy? či som ja dáka kukučka? to sa vám muselo snívať!

Štebetková. Nie, toto je hrúza, takto všetko tajiť a upierať. Či ste nám neodkázali, že nám budete pekné veci vyprávvať?

Vsetečka. Ale ja?

Mastičkár. Vy! Mne ste to hovorili.

Vsetečka. Okrem ak som sa zažartoval s vami. Chcel som vedieť, či ste to vy ten roztrusovateľ klebiet. A vskutku, dobre sa mi to podarilo.

Mastičkár. Ja si vyprosím také žarty. Nuž a čože to máte na hlave a tvári? veď ste sa celý zakuklilí.

Vsetečka. To je nič neobyčajného. Padnú som — áno, vyklzla sa mi noha na schodách. Pomýlil som stupku, potom dve, potom štyry; a tak som sa udrél na hlavu a nos oškúlil.

Veselý. A na ktorých schodách sa vám tá nehoda stala?

Vsetečka. Na mojich vlastných!

Suchodolský. Tak? ale veď vy máte len päť schodov.

Vsetečka. Všetko jedno, ale tam sa mi to stalo.

Mastičkár. Tak užite z môjho elixiru, to vám dobre robiť bude. Odporúčam vám ho.

Vsetečka. Veru, celkom mi je na nič — idem domov lahnúť si do postele — áno áno, musím sa ponáhľať. (Odíde.)

Sabínka. To je nie v poriadku. Ja Vsetečku nechápem.

Fruška. Celkom je premenený.

Štebetková. Keď padnúl na schodoch, bezpochyby mu niečo v hlave puklo, lebo ináčie nemožno, žeby bol všetko pozabúdal, čo predtým pohovoril.

Veselý. Ja mám celkom jinší náhľad.

Herkules. A čo takého?

Veselý. Pán Michal bezpochyby dozvedel sa o klebetách Všetechkových a dneská poznal ho za to, a pravdepodobne ešte viac mu sľúbil, jestliže neprestane klebetiť.

Fruška. Doista to tak bude. Hádám ho na tom strome dopadnúl pán Michal.

Štebetková. Dojista Všetecha dostal bitku.

Herkules. Dobre sa mu stalo.

Suchodolský. I ja tak myslím.

Sabinka. Škoda, preškoda. Všetecha donášal nám novinky a zabával celú spoločnosť. Ja ho veru lutujem.

Fruška. A ja veru nie, a doprajem mu čo dostal.

Všetecha (vnude). Ešte som sa vrátil, mám k tomu zvláštne príčiny. Ale ešte mi nemožno domov ísť.

Štebetková. To nás veru teší. Asnaď máte nejakú novinku, prosíme o ňu. Ba či pani Dolinská už doma?

Herkules. Má obsírne pokonávanie bezpochyby u notára.

Štebetková. Asnaď nejaká záležitosť po nebohom manželovi, a ten pán možno veriteľ —

Sabinka. Ufám, že keď vráti sa, príde ešte do spoločnosti.

11. výstup. *Michal* (celkom čierne a dľa vkusu oblečený, biele rukavičky, frak, vysoký klobúk, bradu po anglicky rozčesanú). *Dolinská* (tiež vkusne oblečená; keď vkročia do chýže, všeobecne ah! jich uvita).
Predošli.

Dolinská (s Michalom ide ku Sabinke). Sesternica moja ľúba, dovoľ, aby som tí a celej etenej spoločnosti predstavila pána Andreja Slávika, akademického maliara, a môjho zasnúbenca!

Sabinka. Čo? zasnúbenca? tak skoro? nejaká stará známosť? Teší ma, môcť pozdraviť budúceho pána švagra.

Herkules. Švegerinka, prijmite i moje blahoželanania a dovoľte mi vysloviť úprimne, že máte výtečný vkus. (Podá ruku Michalovi.) Pane švagre! na stále priateľstvo.

Michal. Som veľmi poctený týmto laskavým prijatím.

(Spoločnosť sa delí, panie gratulujú Dolinskej, páni obstupujú Michala, Všetecha utahuje sa.)

Veselý. Pán Andrej Slávik, slavný umelec, na ktorého hrdá je vlast naša!

Mastičkár. To meno často čítal som pochválne spomínané v novinách.

Štebetková. Zdá sa, že pán Michal dost skoro padnúl do zapomenutia. — Hahaha! teší ma, nemohla som vystáť ten jeho končitý klobúk!

Fruška. A čo hovorí váš bradatý priateľ, Michal, ku takejto ženitbe, pani Dolinská?

Dolinská. Je radosťou uveličený — lebo myslí, že je najšťastnejším človekom na svete.

Sabinka. Ako to?

Dolinská. Tak že sa s vyvolenou svojho srdca zasnúbil.

Štebetková. Tak? tedy i on sa zasnúbil?

Dolinská. I on!

Fruška. On zo svojej strany tiež?

Dolinská. Tiež.

Sabinka. A kto že je jeho vyvolená?

Dolinská. No veď to dobre znáš, i celá etená spoločnosť, videli ste ju, videli i jeho, spolu a vedno.

Fruška. To nerozumieme!

Dolinská. A predsa je to celkom jednoduché. Mój zasnúbenec, Andrej Slávik a pán Michal s tým oslom je jedna a tá jistá osoba!

Štebetková. To je nemožné!

Sabinka. To že je pán Michal?

Michal (obráti sa k paniam). Ten jistý, čo toľko hrúzy a strachu na toto mesto, a to bez svojho pričinenia, uvalil. Ufám, že mi to etená spoločnosť odpustí, lebo necítim sa byť vinným. Ostatne, ja z mojej strany považujem sa za šťastného, že moje tunajšie pobytie takto zakončilo sa, a to tým viac, že i moja práca, pre ktorú som sa tu obydľil, je hotová.

Herkules. To je v poriadku. Ale na smierenie a utuženie priateľstva dovoľte i vy, pán švagr, i švegerina, aby sme svadbu tu odbyvali, keď sa zasnúbenie tu stalo!

Sabinka. Tak je, to je i moja žiadosť, a myslím, že mi to moja ľúba sesternica neodopre, aby sme sa všetci spolu zabavili.

Dolinská. O tom ešte potom. Ale divno mi je, že jediný pán Všeteka mlčí a nejavi radosť svoju. Či asnaď mu je moje zasnúbenie nemilé? Hnevá sa ešte na mňa?

Michal. A ja tu verejne vyznávam, že jeho považujem za pôvodcu svojho šťastia. On, trebars i len mimovoľne, predsa vzbudil zvedavosť pani Dolinskej, a tak prispel pri mojej utiahnutosti od tunajšej spoločnosti k tomu, že sme sa poznali. Keď on i mlčí, ja dávam výraz mojej uznanlivosti jeho veľkých zásluh, a na znak svojej povďačnosti a uctenia jeho

talentov, opovažujem sa mu to ako primeraný dar venovať, čo najväčšej budilo jeho a tunajšieho obecnstva zvedavosť, totižto môjho osla — Anakreona.

(Všeteci so smiechom pozerajú na Všetekku).

Všeteka A ja dar ten, a to s hrdosťou, prijímam, lebo:

Vysoko cením si umelcom daný dar!

Teším sa mu veľmi, trebars je len somár!

(Opona spadne.)

Podľa francúzskeho románu *P. K. Fr. Jančik.*

Básnické brko.

Za mladých časov býval som v kraji
Krásnom, jaký len mladosť vybáji:
Pri venčennom pažitkou jazere
Pri vodách po snivej dumnoty,
Pri vlnách, ktorých so sebou bere
Zábavný vetrik hravé šepoty

Nepýtajte sa, kde ten kraj,
Vy tiež tam boli, kým vám kvitol Máj,
Kým ste kol seba len krásu videli,
Kým ona bola svet ten vám celý,
Kým váš jak vlnka cit mladý sa hral,
Samopaše-li vetrik vás oviol.
Lebo v mladosti útlom tom čase
Spí si vedomie osoby v kráse,
Rozum, budúci pán vlnôk citu,
Sníva na brehu v tmavom úkrytu. —

Zrazu zlietla jedna húska biela,
Ako sňah čerstvý kdesi na holi,
Hneď si nadietla, sfa bystrá strela,
Hneď sa znorila do vln od poli. —
Len jedna húska bieleho peria
Bol to len jeden obrázok biely,
Ach, ale môjho srdca-jazera
Prv tiché vlnky búrne zavrely! —
Zobudené „ja“ neznalo rady,
Dlho sa divam, čo húska tropí;
A jestliže sa nezehopím vlády,
Nuž ma jazero vlastné utopí!

„Prečo búriš húska biela,
Pokoľ vlnôk, rečiem, tajný,
Po nich jazdíš, jak bys' bola
Ty kráľovnou jejich krajiny!?“
„Som jích kráľovna a pani,
A beda mu, kto ma rani
Pomsta týchto vln ho zhubí,
Z ktorých každá ma tak ľúbi!“

Na to ja už rozhuevaný:
„Ja som jích kráľ pomazaný,
Ja tu neznám žiadnu paniu,
Ktože Ťa postavil za ňu?!“
„Tieto vlnky zvolili ma,
Kým si ty kráľ nebol doma,
Ony, kým ty blúdiv v svete,
Zatúžily po krás kvete!“
Konečne zvolám hnevom ja pýchy,
Zrada, vzbura, preč ty bezočivá,
Načo, prehlušiac žialné vln vzdychy,
Húska mi takto hovorí snívá:

„Nekľaj, kráľu tejto zeme,
Veď dial sokmi nebudeme:
Ja nie som z tohoto sveta,
Kde kraluješ rozumne ty,
Moja vlasť vyššie prekvetá,
V ríši ideálov sviatí;
A jej dieťa v tomto vzduchu
Nezdrží, jak ryba v suchu.
Bo, keď rozum kráľ tak veľí,
By moje krýdla letely —
Tak na panské pokynutie
Vynúti sa zabudnutie!“

A rýchle vzniesla húska sa biela
Na krýdla letné, svoju vlasť hľadá;
Ale, na podiv, z jedného kriedla
Húskinho brko na vlnky padá . . .
Vzal som to brko a neprestal mať
Čo predmet mladej ľúbosti dal mi;
Že ju odhnal som, musel odohnať,
Bóľne tým brkom píšavam žalmy. —
A tak to býva, obraz ľúbený,
Keď to chceť musíš, z duši ti zhyne,
No zanechá Ti dar drahocenný — —
Brko básnické ver Ťa neminie!!

G. Čakovský.

Nepokojný odpočinok.

I.

Pán Adam Čierný bol okresným sudcom. A vytrval v tomto úrade cez trojaké zmeny. Jeho neunavná pracovitost spojená s nie každodennou dôkladnosťou a svedomitostou, získala mu všeobecnú úctu a vážnosť, nie len u priateľov, ale i u osobných a zásadných nepriateľov. S politikou nezapodieval sa. A múdre, veď sudca povýšený má byť nad zápasy stranícku a nemá znať len pravdu a právo. Týchto službe posvätil sa. — Boli i takí, ktorí hromžili proti nemu. Ale tí neprináležali do radov tých, ktorí obľúbenie majú v cestách práva a spravodlnosti.

Po prevedení tretej zmeny netrvalo už dlho jeho úradovanie. Zavínil si to sám. On to síce dopustiť nechcel. A predsa to tak bolo. Dopustil sa troch hriechov. Prvým bolo, že sa tak volal, ako sa volal, a meno svoje „Černý“ podpisoval proti všetkým pravidlám panstvujúceho pravopisu štátnej reči, a konečne, že toto čistoslovenské priezvisko zdráhal sa zmeniť v modernozvúcejšie. A nemohol veru sťažovať sa, žeby ho na to neboli upozornili „dobrepajúci.“ Toto trojaké zavinenie zapríčinilo jeho pád a zakončilo jeho úradnícku kariéru. A akoby i nie, veď videli v ňom, najmiernejšie hovoriac, ukrytého „vlastizrada“ pansláva, lebo nie len *y*, ale i čarkované *ě* a slovenské meno na ďaleko, a či radšej vysoko páchne hrozným panslavismom. Nad postavením jeho zrazu a netušené zavisly čierňavy, a tie ani jeho spôsobilnosť a svedomitost, ani spravodlnosť a usilovnosť, neznaly rozohnať. V mrákavách javia sa búrky, lietajú hromonosné blesky a strely, a beda, koho zastihnú bez prístrešia a zástity.

A tejto Černý nemal. Blahový myslel, že jej nepotrebuje. Spoliehal sa, že je svojou činnosťou poistený proti všetkým nápadom a že pochválne dekréty, ktorých mal hojnú zásobu, sú najistejším hromosvodom.

Avšak mýlil sa. Jeho hore vyššie pripomenuté viny sú neodpustiteľnými hriechami. netvrdím že v celom svete, ale aspoň v tej jeho čiastke, ktorej členom bol i pán Adam Černý.

Ale Černý ničoho nepozoroval. Nevidel tie mrákavy, ktoré sťahovali sa nad hlavou jeho. Nepočul to dumenie hromov, hroziacich záhubou práve jemu a jeho postaveniu.

Tým väčšie bolo jeho prekvapenie, čím menej pripravený bol na zastílnvší ho úder. Netušené dostal sa do odpočinku, alebo pensie.

Že mu to nemilé bolo, to nie je ťažko pochopiť. Veď neprežil ešte ani úplné polstolietie svojho činného života. Cítil v sebe dosť sily tela a ducha, aby s dosavadnou pružnosťou ešte i ďalej výdatne účinkovať mohol na tom poli, ktoré si vyvolil pre svoj život. A na ktorom už i dosavád vykázal mohol mnohé zdarné výsledky svojej neunavnej účinnosti.

Ale čo mal robiť? Zmeniť nemohol, čo nad ním rozhodnuté bolo. Preto pokoril sa a uvažoval, kde má rozbíť stánok, aby v ňom pokojne požíval nadelený mu odpočinok.

A toto nebola jedna z najsnadnejších úloh, ktorú mu prichodilo riešiť.

Na mieste svojho dosavadného účinkovania neprichodilo mu ostať. Cítil to dobre, že tam nebol doma. A keď i požíval úctu, kto zná, akoby to vyzeralo, keď nebude viac úradníkom. Nechcel zakúsiť trpké ovocie ľudskej nevďačnosti, ktorá je každodenným zjavom. Nie, nie, tam ostať nemohol. Cítil to dobre, že jeho ďalšie pobudnutie na mieste v žiadnom ohlade neslúžilo by mu k prospechu.

Do svojho tichého rodiska vrátiť sa? to ešte menej pozdávalo sa mu. Pekné je síce to slovenské Považie, kde stála jeho kolíska. Ale samé mestečko nebolo mu po vôli. Nemal tam už nikoho. Starí známi a priatelia, s ktorými riasol, tí z čiastky vymreli, z čiastky rozbehali sa svetom po „chlebovej postati;“ a tí ostatní, ktorí ostali príviazaní ku dedičnej pôde otcov svojich, stali sa priebehom času zväčša takými, že nežiadalo sa mu nijako vstúpiť do nového styku s nimi. Niet vari trapnejšej veci pre citom hlbokým obdareného človeka, nežli vidieť, že je v rodinnom domove cudzincom. A on neomylné bol by cudzincom v svojom rodisku. Lebo nie tá mŕtva pôda, hruda, na ktorej sme sa zrodili,

ale sväzky priateľstva a súcitu, robia nám rodisko milým, príjemným; ku ktorému vracia sa človek nazad i z ďalekých krajov s nadšením a radosťou. Ale, keď sa vráti, a vidí, že len tá pôda ostala nezmenenou, ľudia ale zmenili sa, znovu nás ženie do cudziny a túžba mení sa v žiaľ a bolesť.

Jeho jediná sestra, ktorá ho ešte do nedávna viazala ku rodisku, pred pár rokami nasledovala rodičov v tmavý hrob a jej jediný syn, ktorého jemu na smrteľnej posteli poručila, ten s dobrým prospechom zakončiac štúdia svoje, v ďalekom Sedmohradsku prídelený bol banským úradom a teraz tam čakal na menovanie svoje za úradníka.

K nemu ísť? nie, to je nemožno. I tam by bol cudzým v cudzine, a jeho sestrenec sám nemal dosiaľ stáleho bytu.

Rozmýšľajúc ďalej, zaliety myslienky jeho až do dávnej bujarej mladosti. V meste Š. ako žiak, zažil milé, blahé časy.

Milá rozpomienka bola mu ukazovateľom, kam sa obrátiť.

„Tam ma už nikto nepozná — a ja predsa znám kraj a naučím sa žiť s jestvujúcimi pomerami. Tam môžem pokojne zažívať nežiadaný odpočinok. Nikomu zavádzať nebudem, nikto nebude prekážať mne. A dobre pamätám, že tam bol život pomerne lacný. Preto by som tedy ta nešiel.“

Ale ešte niečo ho nepokojilo. Veď mesto to bolo svedkom jeho prvej, ba riev možno jedinej ľúbosti. Či to nebude zhubcom pokoja?

Vzdor tomu rozhodnúť, že presýdli sa do Š.

A presýdlenie jeho nebolo s veľkými ťažkosťami spojené. Ako starý mládenec dosiaľ žil bez domácnosti vlastnej.

„Aké šťastie, že som sa neoženil,“ pokračoval v samomluve svojej. „Ďaka tomu, čia je zásluha môjho doterajšieho mládenectva. Boly časy, kde som hronzil a zatracoval, teraz hľa vzdávam úprimnú vďaku. Byť ženatým, ak ťažké by mi bolo presídľovanie so ženou, asnaď i s deťmi a veľkou rárožinou. Ba, ktože to zná, či by mi nebola obťažaná i svobodná voľba budúceho bydliska. Hlas ženy pravdepodobne by chcel rozhodovať. Už to tak obyčajne býva. A skúsil som tom to

pri známych, že tie ženské voľby, keď i byly jim samým po vôli, nebraly ohľad na zvyky, obyčaje a potreby mužove. On musel obetovať všetko, len aby pani mala vrch. Nie, ďakujem Bohu, že mne nič podobného neprekáža.“

A takýmto spôsobom rozhodnúť sa, neodkladal dlho s prevedením úmyslu. Rozlúčil sa s dobrými známymi i priateľmi, rozlúčil s krajom, ktorý tak vrele ľúbil, a odcestoval.

Hej, nejednenaz cestoval ako študent touto dolinou do Š.; všetko budilo v ňom príjemné rozpomienky na dávne, krásne časy bujarej mladosti. Kamkoľvek hodil zrakom, všade ozývala sa rozkošným úsmechom blahá rozpomienka.

Zjavujú sa už kríže mestských väzí, už vchodí do mesta. Ako je to všetko ináčce, nežli kedysi bývalo. Pravda, i on na všetko ináčce pozerá, nežli keď bol mladým žiakom. Vtedy bujarosť, príprava ku činnému životu, teraz ubiera sa na nanútený mu odpočinok.

Vezie sa mestom. Ach, to všetko tie staré, známe domy. Ako málo sa tu zmenilo. Či v tých známych, starých domoch zachovaly sa dosiaľ tie staré, dobré, pohostinné mravy a obyčaje? Ale čože mu do nich. Veď on neprichodí sem, aby vrhnúť sa do víru spoločenského života, lež aby medzi ľuďmi trávil utiahnutý, samote a opustenosti prepädly život.

Zrazu utkvely oči jeho na jednom dome, hľadel naň nepretržene, akoby zo zdí jeho chcel vyzvedieť jeho deje. A pozor ten, tak zdalo sa, vyvolal v ňom horké, boľastné rozpomienky. Mračno zatiahlo jeho vysoké a jínáčce vždy jasné čelo. A z prs vydralo sa hlboké vzdychnutie. To bolo všetko. Áno, všetko, čo dostupné bolo pozorovateľovi. Ale nie, čo dialo sa v duši jeho. Dom ten bol kolískou ale i hrobkou jeho jedinej ľúbosti. Rozpomienka na túto, bola príčinou vzdychnutia, ktoré zdalo sa hovoriť: „Bolo — ale sa minulo!“

Zosadnúť v starom, dobre známom hostinci „u jelena.“ Ale neostal tam dlho. Hneď druhý deň vyhľadal si jeho túžbam zodpovedajúci súkromný byt, nakúpil si potrebné náradie a presídlil sa doň.

Mal na poschodí tri izby, a tie dobre postačovaly pre jeho potreby. Na území bývala